

ID=104266956

ПОМОЗИМО ВИСОКИМ ДЕЧАНИМА!

Прочитај, добри човече, овај спис,
и помози манастиру Високим Дечанима,
тако теби милостиви Бог у свим
твојим добрим делима помагао!...

Ова је књига намењена само приложницима Високих
Дечана, а прилози њихови употребиће се на оснивање
фонда за у будуће осигуравање Високих Дечана.

Др. Милош

БЕОГРАД

ЕЛЕКТРИЧНА ШТАМПАРИЈА ТОДОРА К. НАУМОВИЋА
1902.

3058/12

II 10691

ПОМОЗИМО ВИСОКИМ ДЕЧАНИМА!

Прочитај, добри човече, овај спис, и помози манастиру Високих Дечанима, тако теби милостиви Бог у свим твојим добрим делима помагао!...

I.

Поглед на нашу благословену домовину.

Какво је то чудо са нашим мученичким племеном; какви је то страх и ужас са нашом пространом домовином на Полуострву Балканском; какво је то гоњење, унижавање и упропашћивање наших праотаца задужбина, ових величанствених, народних, културних, непобедивих тврдиња и народних светиња, — велико дело руку наших великана и бесмртних предака, — којима — задужбинама — у средини наше благословене отаџбине с колена на колена до сада ни паклена врата са свим не одолеше, које и као благодатна сила Божја, после толиких дуговековних, чудних и страшних догађаја и разноврсних страхотних преврата, ипак претекоше од насиља и данас красе нашу ве-

лику домовину, као оно звезде небесни свод?! — Помози нам, Боже, и избави нас имена твојега ради!

Да, ми данас потомци оних срећних, средњевековних, снажних, чувених и великих Немањских Срба, на уласку у XX. век, после пет страшних векова, с узвишеног ступња човечанске цивилизације још погледамо са дубоком тугом и жалашћу: како се ови наши споменици, задужбине и светилници, који су подигнути и који украшавају најдивнији крај света, или, ако не баш у целом свету, а оно за цело најважнији у свима погледима на Полуострву Балканском, — погледамо, велимо, како се исти у очајничком и пакленом мраку држе; а то су они ретки у свету крајеви, који су тако срећни климатским и географским положајем: додирујући до разних, вечно — зелено — цветних морских обала, као и до високих вечно — снежних планинских врхова, поред тога, имајући још и непосредну везу преко пловних река и водених морских путева, са Левантом, са два пространа света, — да су исти у ранијем срећном времену светске повеснице били таква места, којима се само завидело. Јер, заиста, не би било земље у целом свету, која би толико вредела, или боље рећи, која би особито могла заузмати тако важно место у човечанству, као што би овај део наше домовине могао бити на Полуострву Балканском, само када би дошао у састав оних сада слободних делова наше домовине на Полуострву Балканском, и у опште,

једном речју, кад би стајао у непосредној слободној вези са свима крајевима, где се и данас налазе српске задужбине, српски народ, светиње, говор и народни обичаји.

Ако се у најкраћем времену ова вапијућа неправда не исправи неоспорно је, да ће остати вечити стид, тешка и неопростива одговорност пред Божјим праведним судом и потоњим потомством над оним моћним светским назови цивилизаторима, који располажу земљама, градовима и државама, народним животом и смрћу, што се витешких предака својих овај мученички народ и ова по природи красна места одвојила и лишила сваке човечанске слободе и напретка људског, — лишила свега оног, што је свега и узвишено једном народу за његов опстанак.

II.

О значају српских манастира у опште, а нарочито о манастиру Вис. Дечанима, на Полуострву Балканском за целокупно Српство, Православље и Словенство.

Српски су манастири задужбине наших праотаца; српски манастири јесу први почетак великог дела у држави нашој, почетак још оних првих оснивалаца српске државе и прве велике свете народне династије; манастири су од постанка свога имали у свим погледима не само особиту важност у народном животу и развртку, како умном, физичком и материјалном, тако

моралном и просветном, — него су и по свом згодном положају, и у весељу и у невољама, у срећи и несрећи, у злу и добру, остали с векова на векове непрестано у најјачој вези са судбом српског народа у свим деловима земаља српских; јер су били права народна установа и најспасоноснији заводи за све случајеве и потребе народне, т. ј. били су нашем народу за његов опстанак и сјајни успех од такве користи и потребе, да је њихов значај вековима правилно цењен, а који ни у најдаљој будућности неће бити цењени друкчије него као: благословена животворна сила која је у срећним данима српске историје била видљиви израз моћи и славе народне, а у данима робовања била је та сила народу све и сва: учитељ и утешитељ, што најбоље могу оценити они наши сународници изван Краљевине Србије, којима су још и данас манастири све и сва.

Она срећна времена, када се овим светињама, овим народним задужбинама полагао темељ, била су у потпуном смислу и времена српског народног напретка; они дани, када су на Полуострву Балканском манастири постали и у народу, као животворно сунце, заблистали са својим златним крстовима, били су то дани праве српске побожности, у којима су се праоци наши задовољавали својом срећом и славом овога света, па су се старали и за вечну славу своју у потомству, те су за вечно блаженство душа својих и учинили онолико колико се онда учинити могло, т. ј. да оставе потомству своје

бесмртне споменике и сведоке свог побожног живота, своје силе и власти, са несумњивом надом, да ће се њихово и најдаље покољење увек моћи на њих угледати, сећати се и старати како ваља и треба о народној будућности и о ширењу и утврђивању вере и морала хришћанског.

Да, манастири нису само служили на радост и весеље онима који су их подизали, нити су, пак, служили за средство неговања побожности само онима који су живели у срећном дому српске историје, — него су они пратили наш народ и онда, када је остао пуко европско сироче и најниже врсте азијатски роб, т. ј. кроз најжалосније и најнесрећније векове сињег ропства његовог.

До појаве манастира у српским земљама, Српски је Народ за скоро не пуних хиљаду година лутао на Полуострву Балканском, без одређеног јасног правца и велике словено-српске народне идеје, као оно Јевреји, док не стигоше у обетовану земљу, лутајући по арапским пустињама.

Српски манастири први пут сакупише народ, да се ту позна да су сви држављани крвна браћа; да су сви деца свога владоца и своје домовине; да су сви једне вере и једног језика, и да је свима њима подједнака дужност старати се за своју народност, свога владоца и своју веру.

Прва српска општа народна свест, прва српска литература и библиотека појавише се први пут у српским манастирима на Полуострву

Балканском, и ова света места постадоше у српским земљама прва народна висока централна училишта. Сви наши славни владоци и архицастри у првим временима бејаху манастирски ученици.

Српски манастири не само што прославише и утврдише на све векове православну веру на Полуострву Балканском, но и изван овога полуотока својом богатом литературом обогатише и наше братско Словенство.

Када су, пак, несрећни дани наступили да Српско Племо остаде без државе, без владоца и свог ма каквог политичког старешине, тада вековима управљаху судбином српског племена српски манастири, и народ је налазио тамо сву утеху, моралну заштиту и одбрану народности и православне вере своје. Манастири су народу били непобедива сила, која је кадра била сачувати велику народну идеју, побожност и обичаје народне; они су му били једина места где је могао наћи утеху ојаћеној српској души и мелема рањеном народном срцу; они су га крепили и улевали му у срце и душу несумњиву наду, да ће опет скоро доћи српски народ до велике славе, части и поноса, — док му већ једанпут и благослови Господ Бог његове трудове, те му се у неким деловима наше велике домовине појавише дуго очекивани бољи дани старе српске славе и слободе...

Дакле, српски манастири, као непобедива морална народна снага, преживеше велику, моћну, просвећену, славну српску царевину, а

потом преживеше и страшно, грозно и ужасно петвековно, народно крваво ропство, и, на велико удивљење целог света, ови неугасни звездани светилници на српском небу, као један део оне велике, сјајне и величанствене наше царевине, и после седам векова доспеше до нас и срећно пребродише кроз крваво азијатско море, — па и после оваквих бурних и крвавих азијатских таласа дочекаше, ако ће бити и само у једном делу велике српске царевине, нову слободу, нову народну династију и ново српско краљевство . .

Даља наша разматрања биће о манастиру Високим Дечанима, као о једној задужбини српској која надмашује све остале друге, која има највећи значај у православном свету и која је највише заслуга придонела нашем племену, а која је сада у највећој оскудици и неизбежној опасности, ако и даље остане с мало пакње овако, као што је до сада било.

III.

Ретка лепота манастира Високих Дечана и св. дужности братства Дечанског.

Српске земље, као што је познато, заузимају већи простор на Полуострву Балканском, али, на жалост, сада, од негдашње простране империје, једва ако имамо пети део под својом заставом ослобођеног Српства, а остала четири дела нашега народа остају још у најгрознијем

ропству, кога заклетн већ престареми наш непријатељ немилостивно упропашћује у масама по целе фамилије на једанпут, једне убијајући а друге насилно у своју веру обраћајући. **Ште** је још горе од свега, непријатељ нам је са свију страна, али је нарочито нови и опаснији са запада обратио особиту пажњу: да зграби светиње и задужбине српских царева, краљева, патријараха, великаша и благочестиво-побожних племенитих родољуба и богаташа, које су кроз толике опасне векове одржале пространу српску земљу и народ с именом српским непоколебиво у вери и народности својој; а с тим, пак, уништењем прадедовских задужбина непријатељ тежи да нас, још неослобођене, без корена остави, као да смо сада од некуд ту случајно, тренутно, поникли и тиме да немамо никаква права као Срби на српске земље, које још нису уједињене.

Између свију старих српских светиња и задужбина, највеличанственији су св. Високи Дечани, које је (1327. до 1335. г.), подигао Стеван Урош III Дечански, Немањић VII, (1321—1336. год.), што ниједан Немањић ни пре ни после овога није оставио овако нешто узвишено и идеално своме народу, — такав високи видљиви царски дар, као што је овај, коме се векови диве. Владачачки знакови овог краља, као: ордени, крст, царска гривна и бурме, могу се и сада видети у манастиру Високим Дечанима, у Њивоту, где вековима свети краљ целокупан почива. Па и да напоменемо само у кратким

потезима, са неколико речи, славу и величанственост овог светског дива, овог неустрашивог чувара, с векова на векове, Православља и Словенства на Полуострву Балканском.

Да, ова најзнаменитија, у целом Српству најчудеснија грађевина, за мало не пуних протеклих до сада шест векова, остала је до сада најснажнија морална потпора православног хришћанства на већем делу Полуострва Балканског. Ова најславнија српска задужбина стоји неповређена и до данас као будан стражар и пред целим светом као најречитији сведок српске славе и негдашње величине, у којој светињи српски калуђери кроз све дуге векове до сада — и дању и ноћу — моле се Богу за Српски Народ и цео род људски: да би већ једанпут престала међусобна крвопролића и неслога у роду људском, како би се једном дошло до оне опште људима намењене среће, братске слоге, уједињења и слободе.

Тај је знаменити архитектурни споменик преживео све оне величанствене у Српском Народу из средњих векова тековине: српску краљевину, српску царевину и српску автокефалну цркву. — и такав је то споменик, коме се доиста тешко могао равнати, не само тада у савременом свету, у првој половини XIV. века, но ни данас у почетку XX. века.

Српски Народ из свију крајева: вароши и села, када се сакупља и моли Богу у Високим Дечанима, и дан данашњи представља себи пред очима, као да гледа српске краљеве и царева,

и никад не заборавља ону песму, која се је из самих краљевих речи појавила, кад је почео зидати ову величанствену цркву, рекавши: — подићи ћу је — „по висини, да је више нема; по ширини, да је шире нема; по лепоти, да је лепше нема — нек' се знаде да смо царовали“ !!!

Када је, пак, један путник — научник — посетио свете Дечане, рекао је: да је ово један најлепши, најзнатнији и најбољи споменик старе српске славе и благочестија.

Дечанска је црква најсавршенији облик византијског начина грађења цркава. Кад у њу уђете, вама завлада осећање најсветије радости; вама је у цркви све лако, спокојно и весело и та је ваша радост победоносна, и сами вас зидови спољни својом лепотом опчињавају; мрамор је као звезда „даница“; гледајући све црквене зидове у наоколо, очи вам се утруде и од лепоте и од светлости, да је немогуће све од једанпут прегледати.

Као што су свети Дечани право чудо архитектурног створа с поља, исто је тако ова св. обитељ и изнутра била украшена златним, бисерним и друге врсте драгоценим светим утварима; затим, за издржавање свештенослужилаца и посетилаца била је царски обогачена разним материјалним средствима, и то: читавим жупама, планинама, млиновима, читавим насељењима људи и занатлија свију редова, о коме се богатству није могло лако ни приближно дознати колико је било; — једном речју:

манастир Високи Дечани, у средњем веку, у српској држави постао је колективан владалац своје државе, јер је имао своје владалачке приходе, судио је у своме подручју и управљао великом масом свога народа. За све ово, овај је дом Божји био снабдевен дипломама и разним привилегијама, које су већим делом кроз сва бурна и тешка времена доспеле и до наших времена. Ту је, поред осталог, била у томе времену основана и знаменита књижница — библиотека; лавра је била окружена царским палатама, болницама и домом за примање страних. Палате су биле испуњене свештенослужитељима (око 600 њих), књижевницима и проповедницима. Ту су писане књиге за црквене и народне потребе, затим преписиване а доцније и печатане.

Овом приликом само оволико напоменусмо за опис и важност самог манастира Вис. Дечан; а по овоме у другом нашем делу биће по могућности исцрпно описана како унутрашњост, тако и спољашност, величина и лепота њена, важност и значај ове задужбине; видеће се да је ова из средњих векова једна монументална дивовска рукотворина српских владалаца, а која је надвисила из тих времена све друге грађевине, и да ни у једној хришћанској православној држави нема готово равне овој грађевини, па и смело се може рећи, да је реткост и код западних народа још и данас да имају овакву ненадмашну људске мудрости рукотворину.*)

*) У 1874. год. призренски паша, путујући преко Баковице за у Пећ, свратио је у манастир Вис. Дечане на ручак, и како

IV.

Дечанско братство као заштитници и просветитељи народни.

Најглавније за Српско Пleme и Православље на Трако — Илирику јесте то, што се је у злим и добрим временима, из ове царске обитељи разносила, као на анђелским крилима по целом Полуострву Балканском од стране спремних свештенослужилаца велика народна идеја, непоколебива сталност у светом Православљу и народном успеху, па се, ипак, у славу Триједног Бога кроз сва страшна и ужасна дуговековна времена још ни до данас ова света ватра није са свим угасила, већ у пркос свему усред тамошње необуздане анархије још једнако светлуца потпаљена самом руком Немањића VII. на радост и утеху Српског Племена.

Но, при крају XIV. столећа, када је зли удес постигао све Српско Пleme, те је јача и надмоћнија сила дошла и порушила и оно што људи подигоше, онда је и ова народна светиња

је сишао с коња и од нас — братства манастирског — званично дочекан ушао у цркву, која је била украшена бољим — златним завесама на дверима и њивотима, а полилејним свећама и многобројним кандилима била је осветљена као у каквим свечаним данима; па пошто је са највећим поштовањем све прегледао и за све учтиво распитао, стао је на сред цркве окружен својом свитом и пратњом: кајмакима, мудирима, беговима и албанским поглавицама, тамошњим неограниченим — апсолутним царима — господарима — па је с тог места још једанпут на све стране ћутећи разгледао цркву, и онако као беседник с катедре, окружен присутнима, јаким гласом узвикнуо је трипут: »Пек аља!« — што значи: одлична дивота неисказано и неописано, лепота

била лишена свега оног, што јој је условљавало опстанак; па ипак, и ако се остало како без природне домаће слободе, тако и без свога стања и имања за свој даљи опстанак, опет се онај моћни божанствени с више благодатни дух светитеља Саве, над овом царском лавром у пуној својој мери са небесном светлошћу појави, као непобедива с више сила, којој ни адова врата до данас не моглоше одолети, јер оно што Бог основа, то не би у стању ни једна груба физичка сила уништити.

Но, када после оне опште катастрофе, остаде ова света обитељ само са једним оголелим и поробљеним народом, који јој је и био сва имаовина, а и народ такође, после своје коначне политичке пропасти, упре сву своју наду и очекиваше потпору и моралну утеху од ове и овакве свете обитељи, — од тога злоудесног часа народ и свете обитељи постадоше једна неразвојна целина, као једна душа и једно тело, узајамно се помажући тако, да је народ својим светињама давао материјалну потпору, и из своје средине давао синове своје

над лепотама, ретка узвишена красота над красотами — Потом даље отпоче говорити: »Ретки су на земљи смртни да могу овако код свога потомства себе обесмртити као што је то био у стању учинити овај увиђавни домаћин, који је ову овакву свету кућу подигао«. Пружајући руку на његов надвисоко богатство; он је знао и није се заборављао да је све на земљи кратко и привремено, као што је изјутра роса испред сунца кратког времена; — царства и богатства бивају, али лако и нападају, као што је и њега кроз кратко време међу живим краљевима нестало — па је мислио шта да остави своме народу за вечни спомен, и заиста, ништа није могао смишљеније ни светије урадити и оставити за свој народ,

и свештенослужиоце; а свештенослужиоци св. обитељи, пак, примише народну судбину у своје руке, дајући народу учитеље, проповеднике, народне вође и представнике код врховних власти. И тај узајамни, благодатни, неисцрпни извор за потпору задужбина и опстанак српскога племена на свом прадедовском огњишту јесте једини, који одржава народ и обитељи у целини, са чистом православном непоколебивом вером, народним језиком, обичајима и великом народном идејом.

Па како су Високи Дечани у самом центру Полуострва Балканског подједнако удаљени између јужноисточних мора и Дунава, и како са свим равномерно постоје у средини српских земаља, тако рећи, као стожер на средини гувна, — то је управа манастира светих Дечана, користећи се доста оваквим положајем места, после угашене политичке слободе и пропалог имања, као и доцније после кобног народног исељења са српским патријарсима у стране земље при крају XVII. и у почетку XVIII. столећа — снабдевала своје осве-

но што је подигао и оставио свом потомству овај св. мејтеп — училиште, где се вековима проповеда и слави Бог и правда и падишах се поштује.»

Ова је оваква придика пашина била добро дошла за паћеничко братство дечанско због ђаловачких и пећских бегова и од албанских поглавица, с којима се једнако бори као »ала с берићетом,« — јер и кад се ти паћеници пожале њима на њих саме, на неправду која им се једнако чини, а они — бегови, поглавице — кажу: »Па кад вам је овде тако тешко, а оно идите, што седите ту, тражите боље где има« — на што калуђери одговарају: »Ово је наших предака и наша кућа, овде смо одрасли, овде нама ваља и умрети.«

ћене чланове препоруком, апелом на народ, и са оним великим старинским драгоценим крстовима и светињама смештеним у богато украшеним позлаћеним кутијама, разашила овако спремно своје братство по целом Полуострву Балканском, ради купљења прилога за манастир, с Босне до Босфора, од Истрије до Сињег мора, до иза Пеште и Влашке, где је у Краљеву (сада Кракову) за дуго постојао један богати дечански спахија. И ово дечанско братство, не само што је заузело главна места у свима деловима српских земаља, већ је тражило материјалних извора за опстанак ове свете опште — народне православне лавре и изван српских предела, као у: Мисиру, Јерусалиму, Цариграду и Бечу, Петрограду, Москви, Букурешту и Атини и свуда, тамо, где је могуће било доспети до земаља и предела, у којима се могло наћи источно — православних обитавалаца.

Главни је задатак био представницима дечанским да народ на Полуострву Балканском поучавају, исповедају и показују свете утвари донесене из Дечана; да заводе ред у свештенству и црквама, по вароши и селима; да као најспремније и најпрактичније установљавају у народу школе и сами наставници бивају. — И писац овога дела, као дечански калуђер, био је на једном месту наставник више година, а на другом месту први ректор тамошње Богословије. — Народ се, пак, гомилама скупљао око духовника и давао прилоге за манастир, а као

највећи задатак изасланику манастирском био је да склони и уише прве грађане као госте, који ће доћи на поклоњење манастиру Високим Дечанима, те је тим начином народ покретан, и о главним празницима из свију српских крајева долазило је доста гостију у манастир Високе Дечане, којом су се приликом надметали у прилозима — који ће и из кога краја више приложити, тако, да су често Софијанци говорили за Сарајлије: „Та ми морамо са прилозима надвисити оне са фесом и чалмом“; а Сарајлије пак за Софијанце: да се морају показати богатији и побожнији од оних са великим шубарама и кабаницама

Срећа је дечанске представнике доста и у томе служила, што су могли овако свуда стизати, заузимати прва места и слободно доводити госте у манастир, а то је зато: прво, што се не само код православних, но и код иноверних власти, дечански глас, као царске лавре која сваког прима и дочекује, свуда високо слушао и уважавао; а друго, што је братство дечанско свагда било у добром стању, те је могло увек издејствовати од султана ферман, да могу представници дечански и њихови момци свагда и свуда носити оружје и да имају право, према потребама, где није пролазак слободан, носити и друго сем свештеничког одећа, т. ј. како нађу за сходно, да најбоље могу проћи. Тако су, дакле, дечански калуђери свагда са дозволом месних власти ишли са особитом богатом опремом и најбољим коњима,

да је био сваки дужан почасту им чинити, но, сем осталог, дечански су калуђери дуго били и царски соколници, негујући и шаљући соколе цару.

Када би се, пак, десио случај, да који духовник манастирски и погреша, ни сами архијереји онда нису могли имати над дечанским калуђерима безусловну власт, већ је сам народ молио и власт и архијереја: да они ту **етвар** оставе народу да расправи, који ће умолити братство дечанско, да другог сабрата пошаље на место оног који је погрешку учинио.

Дечанско братство не само што је на оваки начин сачувало с народом Свете Дечане у најопаснијим временима, него је оно будило и свест народну у свима деловима српских земаља, проповедајући му једнако повесницу свога народа, крепећи и покрећући га на издржљивост и уверавајући га у бољу и сјајнију будућност, показујући му царске задужбине, крстове свете и друге знакове и трагове од негдашње Немањинске славе, моћи и побожности.

У свим главним местима, или су побожни хришћани поклањали и подизали по једну кућу за обитаване дечанског представника, или је сам духовник у неким местима подизао метох. Од тих метоха и данас неки постоје, као: у Нишу, Врању, Лесковцу, Пироту, Сарајеву, Софији, Скопљу, Тетову и другим местима, од којих су неки, у неким од ових места, сада у најдоцније време већ пропали; а некад је таквих метоха било: у Београду, Будиму и т. д. и т. д.

V.

Високи Дечани остају у новијем времену све више усамљени и без материјалних средстава за опстанак.

Овако је текла ствар за опстанак Високих Дечана кроз дуги низ векова до наших дана; али покрети народни, тражећи слободу и уједињење, а и ратови, све су то изменили, и оним главним местима, која су били неистинити извор за опстанак Дечана, нове политичке границе препречиле су свему пут.

На западној страни манастира, окупирани су другом државом са својим главним местима предели: Босна и Херцеговина; у пределима са северо-источне стране, главна централна места, као Ниш и други градови дођоше у састав Српске Краљевине, а Софија са свима својим пределима у састав ново-основане бугарске државе; са јужне пак стране, још од пре 200 година, од како се два српска патријарха, два Арсенија (III. и IV.) један за другим с већим делом Српског Народа на север у другу државу одселише и Дечане без православног народа оставише, све те јужне и опустеле пределе заузимају Албанези, који су се протегли од центра српских земаља, до обале Јадранског мора и граница: српских, црногорских, и грчких. И тако, манастир Високи Дечани, од пре два прошла века на овамо окружен је са све четири стране мухамеданским и римокатоличким Албанезима. И ови последњи, са својом

задњом злом намером, сваком згодном за њих приликом, нарочито пак за време каквих немира или каквог рата, подстрекавају своје прве суседе — Албанезе мухамеданске — противу Дечана, говорећи: да свима несугласицама, које се у Европи и око њихове домовине догађају, узрок томе јесу манастир Дечани, као бајаги зато, што не могу цареви и краљеви да се споразумеју, који ће да заузме овај манастир у својину. И доиста, нико није у стању Албанезе разуверити, да, тобож, некаквих седам краљева једнако воде рачун о Дечанима. Те се тако, дакле, поред многосложних наведених незгода, а у исто време услед ових и оваквих бесавесних суседа, често и често подносе велике непријатности, страдања и материјалне оскудице.

Али, заостало је још најближег хришћанског народа у Турској царевини, у којој св. манастир Високи Дечани постоји, и то који је насељен између Србије, Црне Горе, Бугарске и албанског живља, све самом гредом — средином Полуострва Балканског, као оно дугачки какви откоси уздуж уске ливаде, почињући од обала лимских преко Рашке, Горњег Ибра, извора Белог Дрима, Ситнице и дуж целе вардарске долине до Јегејског мора.

Дечански се манастир налази у округу Ђаковачком, под високим јужно-западним планинама и непрегледним романтичним богатим равницама до Призрена, Шар-планине и доглед косовских венаца. И ако су свуда велика,

богата и уређена села с тврдим кулама начичкана, као какве вароши, ипак православних Срба у том округу има само у једном селу 5 кућа, а у другом 12 кућа у растојању за непун сахат од манастира, а на 4 сата даљине од манастира лежи варош Баковица, у којој има православних Срба 50 домова. Даље, на 8 и 10 часова даљине у овом правцу као најближа места где има више хришћана јесте: Призрен са својом околином.

Са западне пак стране на 10 часова даљине, преко планина, најближа су тамо места где има хришћана: Плав, Гусиње, и горња лимска долина; са северне стране, одмах до манастира, путујући преко честих, богатих арбанаских села, стоји пећски округ, а сама варош Пећ, која је од манастира удаљена на 3 часа, има тамо као најближих манастиру Дечанима, око 500 домова православних Срба, где је и манастир српска Патријаршија са братством. С друге стране вароши Пећи, на северо-источној страни, до испред ратова, имало је православних Срба око 100 села; но, услед кобне познате албанеске анархије, доста је мученика у доцније време пребегло у Краљевину Србију, да су једва сада заостале још две трећине, и, на жалост, у најдоцнијем овом времену, ослаби са православним живљем и тај једини округ, који је био најближи манастиру Високим Дечанима, који је могао свагда на позив доћи у манастир на мобу, дајући с јесени не малу количину жита, а с пролећа по већи буљук брава.

Поред тога, свака је кућа, сваке године давала још и по коју кокош, грудву сира и руно вуне, и за мало што се овај последњи непосредни извор из народа за Дечане није са свим затворио, где је братство дечанско код овога народа свагда на брзу руку могло наћи потпоре у сјему ономе, што је народ био у стању учинити. О већим празницима преко целе године, овај је народ, само кад се колико толико утишавала анархија, свагда долазио у манастир у масама, расположен као у својој кући.

Од пећског округа даље на северној страни, прекида се опет православни живаљ за мало до горњег Ибра, одакле већ настаје Колашин и Рогозно — ново-пазарски округ — где су православни у већој маси; а на северо-источној страни прекида се православни живаљ од пећског округа, у митровачко-вучитрнском до призренског округа, Митровице и косовске долине, где је већ православно житељство измешано са већим делом Албанеза.

Са осталим, пак, мало удаљенијим пределима у турској царевини, одакле је народ до скоро чешће долазио и на поклоњење и слао дарове Дечанима, стоји у доцнијем времену овако: почињући од Вишеграда, дуж десне долине лимске, па после од пола горње долине т. ј. где престаје босанско-херцеговачко окупаторство и десном и левом обалом лимском долази се до црногорске границе, — на овом је пространству у већем броју православно српско становништво од осталих му хамеданских

Срба. У том пределу, на обалама Лима, постоје ове вароши: Прибој, манастири: Бања и Милешево, и Препоље, у коме има и нешто војске окупаторске; Таслица, Бело Поље, Беране и манастир Бурђеви Стубови, а недалеко од извора лимског: Гусиње и Плав. На речицама — притокама лимским, подаље од Лима, постоје: Нова Варош и Сеница, а Рожај на обали Ибра — мало ниже испод самог извора његовог.

У ново-пазарском округу, где постоје манастири: Бурђеви Стубови на Дежеви, Сопођани на извору Рашке и знаменита Петрова црква на утоку Дежеве у Рашку, до ратова православно је житељство у целом овом округу такође било у већини од мухамеданских Срба, тако, да је до ових нових ратова тек једва било у целом округу до 60 мухамеданских домова; но у доцније време на већим местима доста је прошарано житељство православно са иноверним.

У митровачком округу, у коме се налази Колашин, нешто су мало надмашнији мухамедански Срби од православних. Такво је исто стање и дуж Косова — од Митровице до Качаника, као и око Вучитрна и Приштине. У равници на обалама Ситнице и Лаба, где се налази манастир Грачаница, у већини су православни но са свију страна окружени Албанезима. У равномерном се положају налази и Гилане, са мешовитим селима, где су нешто мало надмашнији православни од Албанеза.

Призренски се округ доста протеглао, но православних Срба има на левој страни Белог

Дрима и Бистрице, који су окружени са свију страна Албанезима, а на повише места има их и помешаних. На источној страни од Призрена постоје три жупе, између северних огранака Шар-планине, у којима већим делом обитавају православни, но који су такође окружени Албанезима.

Крајеви, пак, који не стоје у непосредној близини манастира Дечана, у каквој му близини лежи пећски округ, који је у свако време и у свему могао дати потпоре манастиру — слали су сваке године манастиру стоку, а и долазили на поклоњење, кад су могли, као што је лимска и рашко-ибарска долина са околним пределима: Новим Пазаром и Митровицом.

Из косовске долине слата је само пшеница; из Гилана су само гости долазили, а из призренског округа, где има доста винограда, купљено је пиће и давано по нешто жита и стоке; но Дечани су имали у овом округу и својих око 20 винограда, које је често оближња околина обдељавала и мђбом.

Из предела на југо-источној страни од призренског округа и Косова па даље преко Шар-планине и Качаника, у вардарској долини, са главним онајближим местима: Скопљем, Гетовом, Прилепом, Битољем и т. д., где је православно Српство у већем броју, искључиво су само гости долазили на поклоњење, са онаквим прилозима, као што је поменуто за Сарајево, Ниш, Софију и друга места.

Доходци пак са стране за манастир Дечане

бивали су ретки и различити. У првој половини прошлог столећа, за владе Великог Милоша, представници манастира Дечана имали су гостољубивог пријема у Србији; јер, нови владалац у новој држави, пошто би добро дочекао и угостио духовнике, давао је дарове у готовом и одмах је ове изасланике упућивао натраг у манастир, или им је дозвољавао, да кроз народ једне или двеју Епархија у Србији прођу за прилог и то се тако више пута продужавало све до друге половине прошлог столећа. Но, на жалост, после је то за дуже време занемарено тако, да, кад је братство долазило у Београд, без игде ичега враћало се у манастир, и то о свом трошку, на грдну штету овог манастира. И то је трајало све до доцнијег времена, док се са свим другчије и са мало даљим погледом на општу ствар почело гледати, те се и по могућности чини, у колико се може учинити, да би се ова задужбина одржала.

Братство је неколико пута путовало и у аустријску царевину, па је и тамо налазило код патријарха добар братски пријем, но народ је тамошњи давао незнатне прилоге. Међу тим, он је највише морално обавезан да манастиру Високим Дечанима са свим осигура и обезбеди за сва времена опстанак, зато, што су њихови предци од пре 200 година напустили тамошње земљиште — напустили своју задужбину — којих су, пак, још пра-пра-предци без сумње малтер и другу грађу спремали за подизање Дечана.

Када је братство посећивало аустријску царевину, тада је у исто време одлазило и у Влашку, те је и отуда понекад прилога бивало. Нарочито се чешће ишло у Букурешт, за време бављења Милоша Великог тамо, који никад није пропустио а да не пошаље прилог за Дечане. Том је приликом братство покушавало и старало се, да поврати манастиру један огромни спахилук дечански у Краљеву (данашњем Кракову), који је купио и завештао манастиру оснивалац Дечана Св. Стеван Краљ Дечански, Немањић VII. У средини тога имања и данас постоји црква, која је подигнута од стране Св. Стевана, кад је и имање завештано, а које је, пак, имање за време кобних од пре 150 година ратова отуђено, дакле у оним временима, у којима за мало што нису Дечани напуштени, због тамошње анархије и малог броја братства.

Црногорска је држава у недалеком растојању од манастира Дечана тако, да се може и за дан стићи до границе, зато су духовници почешће и тамо одлазили. Зна се, да је при самом крају свог живота последњи митрополит и господар Црне Горе послао манастиру Високим Дечанима један леп дар у готовини, но он је за тај дар одузео био од братства крст Душанов, с којим је братство одлазило на Цетиње; али на озбиљну и енергичну интервенцију дечанског братства у Цариграду, Београду и Русији, тај је крст опет враћен у Дечане. У другим, пак, при-

ликама, када се тамо ишло, купљена је стока и понекада је отуда долазио буљук од преко 500 брва.

Једном је приликом братство ишло и у Грчку краљевину, али се из Атине са незнатним прилогом вратило.

У другој половини прошлога столећа братство је два пута ишло и у руску царевину ради милостиње, одакле се враћало са доста знатним прилозима. Но, како братство манастира Дечана никада није имало прилике да му који сабрат дође до мало вишег образовања, што му је то доста и било на сметњи у образованом свету, то се у овој важној мисији није могло код доброг, побожног и имућног руског народа доћи до баш оне цељи, до које се намеравало и желело доћи.

Руски увиђавни родољуби и сами признају, да православни руски народ одавно дугује манастиру Високим Дечанима, као што о томе научењак Гилфердинг каже: *„Када је руски народ у XIV. столећу подносио шешки шереш и роиство шашарско, тада је српски владалац у просвећеној својој држави, оснивалац Високих Дечана, Краљ Стеван Дечански. Немањић VII. слао руским црквама и руском народу огромне дарове; и како све пошребе за православне цркве, тако и друге материјалне помоћи чинио је угњешеном руском народу, па је тамо сиремне и учене људе слао, — да руски народ сада што даје помоћ Дечанима, не може се никакво узети да је то каква милостиња, већ*

враћање зајма, који су некад српски владари, архиепископи и духовенство давали угњешеним руским црквама и народу“.

VI.

Садашња непокретна имаовина манастира Високих Дечана.

Како је мало час поменуто, да је дечанском манастиру после пропасти Немањићске државе сва непокретна имаовина разграбљена и уништена, и на једанпут сви су престали они непосредни извори, који су били уређени за одржавање и опстанак манастира, то да напоменемо даље шта је остало од тог имања, као и шта је после тога прибављено. Тако:

Остало је око самог манастира мало ливада и од ових је једна половина обрађена у њиву. У пећском округу удаљеном на 8 часова од манастира има нешто мало њива и ливада у селу Осојанима и „Истоку“, где има и неколико воденица на самом јаком извору званом „Исток“. — Све је ово само братство у доцнијим временима куповало.

У призренском округу, удаљеном од манастира такође на 8 часова, а од Призрена на 4 часа, има преко 20 винограда које купљених или поклоњених, из којих се добијало око 1.000 тавара вина, а постоји предање: да је тамо један велики виноград од 100 мотика

још од цара Душана остао, но све је ово сада за мало у пола напуштено, што, разуме се, у бољим годинама када су могли гости са свију страна долазити, једва је тек то пиће могло бити за једну годину. — Ово је сва данашња имаовина дечанска, сем још неких ситних и незнатних комадића земље у другим непоменутих местима

Из свега доведе наведеног јасно је прилежен преглед у три периода: какве је и за које време имао богате или оскудне изворе манастир Високи Дечани за своје обдржавање и опстанак, и то за преко пет страшних ужасних и крвавих векова (1389—1900. год.). И то, прво, казано је, како је у самом почетку — постанку манастира, било ретко где такво богатство док је трајала Немањинска држава; друго, како је овај манастир после пропасти српске царевине, у најтежим временима кроз дуги низ векова, опет чуван и сачуван у целости, и то искључиво даљновидним и јединим радом, неуморним и ванредним трудом, као и нечувеном, предузимљивом, смело и одважном енергијом родољубивих свештенослужилаца те свете обитељи, који без страха, као и св. апостол Павле, на све четири стране света путоваше и тражише помоћи по свима оним пределима и државама, где је год било православно-источног житељства, које се је свуда одушевљено и с поштовањем одазивало; нарочито, пак, житељство турске царевине, на поуку родољубивог братства,

за своју народну задужбину са највећом је побожношћу жртвовало и саме своје синове, као и све друго што је било у стању за општу свету ствар жртвовати; и на послетку, треће, напоменусмо: да, као год што је некад све оно огромно манастирско имање пропало и уништено при крају XIV. века, исто је тако у доцније време — у нашим данима, и овај други, мали и последњи приход, који је из недара долазио, са свим престао; и сада, у овом трећем периоду, за мало што није манастир Високи Дечани са свим и без људи и без средстава остављен самом себи између разузданих инородаца и иновераца, почем и оно мало народа, што је овамо изван границе хришћанских држава остало, не зна шта ће пре: да ли да се стара у овим и оваквим веома тешким и незгодним околностима за свој опстанак, или да помаже и опстанак опште народне задужбине, те је, на тај начин, од сада веома неизванестан и даљи опстанак манастиру Високим Дечанима без опште народне помоћи.

VII.

Наша далека прошлост, скорашњост и садашњост, које тесну везу имају са страдањем и пропадањем или подизањем и неговањем старина, светиња и задужбина наших предака.

Када пишемо и говоримо о страдању и беди једне најславније и најзначајније старе српске задужбине — манастиру Високим Де-

чанима — с којим је тесно скопчана и судбина једног дела наше поробљене домовине у средини српских земаља, то ћемо за даље у овом нашем разлагању упоредно са овом светом задужбином, која снажно утиче на судбину нашег народа у најважнијем делу наших земаља, говорити у опште како о садашњости тако и о далекој прошлости наше породице, као и из којих је времена ова опште-народна задужбина, која, пак, једнако има нераздвојну и тесну везу са нашом прошлошћу, садашњошћу и будућношћу. А нарочито напоменућемо у овом нашем одступању од главног задатка: како је наше племе понајвише зле судбе због раздора, услед чега се руше, затварају и страдају српске задужбине, српске земље и градови.

Српски народ, ако жели да буде у својој будућности велики, славан, просвећен и моћан, никад и ни у ком случају и ни у каквим приликама не сме губити из вида своју злу и добру дуговековну прошлост, и то, како из најстаријих, тако и доцнијих времена, зато држимо, да је и оправдано, што ћемо се сада овом приликом у неколико удаљавати од саме теме.

Постоје неоспорна историјска факта, да искључиво од самог српског народа зависи, да он — наш народ — буде свагда *непобедив*; јер је нама зато повесница прошлости наше јасно огледало: да Српско Племо никад и ни од кога није могло бити побеђено, док није сâм народ својим дељењем на парчиће, својим кратковидним и упорним првацима, својим слабоверјем

и међусобним растројством, спремио победу спољним победиоцима над својом домовином, тако, да је Српско Племо само због раздора и нехатности неколико пута, тако рећи, пролазило кроз паклену ватру и врелу воду, купајући се у својој крви, — па се опет, када је опазило туђински и ропски терет над собом, и то с тврдом вером у Бога и општом народном слогом, као и својим свесним и даљновидним радом, високо подизало из *гѣне огњене*, праха и пепела, и понова рађало и долазило до славе, величине и части.

Да, Српски је Народ од саме своје појаве на полуотоку Трако-Илиреком, док због раздора својих још не беше политички уређен, за преко 10 векова много страдао, али *не пропаде*, као што су од пре многобројније народности на овој светској раскрсници пропадале, биле протериване и избрисиване са овог полуострва.

Када после оне славе и величине српске, која достиже највиши врхунац, дође због неслоге надмашнија сила, која сруши српску силу и доведе Српско Племо до најнижег ропског унижења и која је чинила све, да би збрисала са лица земље српско име и порекло, истребљујући мачем и ватром по стотине хиљада, продајући своје робове на свима источно-европским и азијатским трговима, најодличније српске грађане, грађанке и сву заробљену младеж, за цену једне личности, за: оку кафе, шећера,

дувана или за један пар чизама, *ипак Српски народ не пропаде.*

Српско је Пleme своје победиоцу давало данак и у крви — у мушкој деци — од којих је победилац стварао јаничаре, па када су бивали с фанатизмом спремни враћани су као дивљи зверови ови српски синови у своју домовину, да је руше, робе и истребљују; па *Српско Пleme* ипак ни тада *не пропаде*, већ на против, када се освести и међусобно измири, беше у стању усред тог крвавог метежа, победити свога 40-то-милијуног победиоца, који се подбочио у три дела света, и себи створити на северној страни — на дунаво-савским обалама — у једном делу своје старе српске царевине, нову државу и нову народну династију, нову силу и славу народну. А на јужном делу српских земаља, на обалама Јадранског мора, није се никад ни гасила слобода под теократском управом, за преко пет ропских и крвавих векова, док се није стигло до бољег и сјајнијег политичког уређења српске државе.

Српско је Пleme на Полуострву Балканском, на овој раскрсници, на овом чудном светском тркалишту, преко кога се вежу два света: исток са западом — измешано у окрајцима на понеким местима, а окружено је са све четири стране другим разним народностима, од којих није ни једна расположена према нашем племену. Но, уздајући се у Свемогућег Бога, у стару српску срећу, у нову слогу, свест и даљновидно родољубље српског народа и

ова ће се *последња, садања незгода савладати* и доћи ће се до општег ослобођења и уједињења — до оне мете, која је Српском Племену намењена, те да у свима деловима наше домовине прелије гробове светих мученика, који падоше за веру и домовину; да подигне, укрепи, оснажи, осигура и украси градове својих предака, свете задужбине, светиње и царске лавре, те непобедиве тврдиње, које нам у свима горе поменутих кобним данима беху моћни небесни анђеол хранитељ и које очуваше на српској земљи од коначне пропасти: Српско Пleme, српски језик, православну веру и велику народну идеју

Из свега доведе наведеног јасно се види, да *Српски Народ*, само кад му није оскудевала народна свест, слога и побожност, увек до сада могао је и био је у стању све напајаје без опасности за свој опстанак прекужити и одстранити, а потом учинити, подићи и створити све оно, што је од њега очекивала домовина, св. вера и целокупност нашег племена. Зато, ипак понављамо неоториву историјску истину: да доисга једино само зависи од самог српског племена, *да оно буде свагда непобедиво*; јер, прво, да се нису народни прваци стотинама година, до првога Немање и несвесно међусобно борили о превласт, у корист својих грамзивих суседа, што је само доносило користи хитрим суседима, — да није, дакле, тога било за неколико стотина година пре би дошли до крунисаних својих владалаца и до

своје архиепископије, чиме би, док су били још многобројнији, раније основали моћнију, пространију, сталнију и уређенију државу, као што су до тога за кратко време долазили суседи, и то: својом слогом, хитрином и увиђавношћу, после свога досељења. Друго, да су испред катастрофе косовске, те дубоке, дугачке и широке српске гробнице, у којој се за један дан сахрани онолика моћна држава, српска част и слава, хтели народни прваци дочекивати с оружјем у руци сви подједнако моћног победиоца, и да не беше домаћих издајника, никад не би овај могао стићи до центра српских земаља, а још мање да би икада могао и видети Косово, тако, да се данас не би ни журбало оволико: како ће се доћи до целокупности нашега племена, како да се одрже Дечани и друге светиње и задужбине, само да се тада није нашло првака, који су са задовољством очекивали пад главног, општепризнатог, законитог првог државног представника. Треће, да нису после тог главног косовског пораза прваци један за другим: отац и син, или зет и сестрић, оружаном руком на падали на свога шурака и ујака; па да то исто, такав издајнички злочин не учини и рођени брат противу брата, — противу тог законитог народног државног представника, а све у корист победиоца, — непријатељ би се опет лако из домовине натраг могао сузбити. И, четврто, да се у почетку прошлог столећа, кад је био народни покрет за ослобођење, нису

онако у корист непријатеља вође и прваци са својом војском један другоме светили и радовали, када би који од њихових другара с народом падао под ударцем нападњачке надмашније силе непријатељске, не би се 1813. године ни десио онакви народни пораз; те затим, када се опази тешко туђинско ропство, да не би ускоро таковског покрета и између првака и народа опште-народне слоге и општег, даљновидног, братског и родољубивог договора да се оснује на згариштима и мученичким костима данашња Краљевина, — Српско би се Племо, да није ускоро своју погрешку поправило, због његовог несвесног раздора збрисало са лица српске земље. Зато, и по трећи пут кажемо: од самог Српског Племена зависи, да оно свагда буде непобедиво.

VIII.

Наша садашњост.

Што се, пак, тиче наше садашњости, која стоји у најтешњој вези са поменутом прошлошћу и даљом нашом будућношћу, само ћемо у следећем побројавању и питањима напоменути, као: да ли је све на своме месту, и да ли нас је наша прошлост обавестила да не идемо странпутицом: ни лево, ни десно, т. ј. да ли је 1881. године било корисно за наше племе, да се ослобођени Српски Народ између себе подели на противне таборе, и неће ли ово у доцнијем времену наши потомци назвати

моралним косовским поразом, ако не и издајством, кад је онакво стање у домовини створено, да често један део у слободној држави ужива потпуну слободу, док, на против, други део синова наше домовине, на радост непријатеља, излаже се презрењу као какви иноврни и народни непријатељ: да му се не даје никаква државна служба као безбожнику и отпаднику, из чега се сва зла у држави порађају, па често и жалосно међусобно крвопролиће, да, што је за ових 20 година српских грађана страдало, једва би и у рату за ослобођење и уједињење наше домовине толико и више изгинуло, но што сада у доцније време пропаде од братских партизанских руку!?

Да ли српска гласила (која су за сада доста и много у којечему патриотска) чине услуге садашњости и будућности нашег племена, кад једнако проповедају раздор: да се народ цепа на партије и један другоме очи вади, које партије само појединцима доносе, тако рећи, тренутне користи, услед чега се и цео државни апарат из основа љуља, те се честим прекидањем државних управа сва народна ствар помиче назад, — што нам је понајвише и донело за мало не пуно пола милијарде дуга, тако, да сада за мало што није државни точак са свим укочен за ма какву озбиљну акцију: како за одбрану, тако и за акцију за опште народно ослобођење и уједињење!?

При том, као што рекосмо, да ли је у опште корисно и спасоносно, како за саму

слободну државу, тако и за целокупност нашег племена, кад још од пре 60 година, са ретким где у белом свету оваквим непрекидним и ожесточеним међусобним домаћим раздором, безобзирно и безразложно, један другог у потпуном смислу *непријатељски нападамо*, само зато, што једни хоће да им је Устав државни, тако рећи, бео, а други шарен, и т. д., тражећи тиме, поред природне народне слободе, некакву замишљену по наше племе кобно вештачку „слободу“, и у том опаком заносу чинећи најгрозније насиље, бивало је прилика: да један другога стрељају зато, један другога лишвају средстава за опстанак породице, и као да се сва та инквизиција чинила у славу Божју и народне слободе, продужавало се то тако у бескрајност!?

Ми, пак, заборављајући да смо сви подједнако потребни српској држави; заборављајући да је из сада слободне државе рушилац наше царевине, варварин и угњетач наших предака, испраћен у неповрат, одакле је и дошао; заборављајући, да је народ српски у слободној држави под окриљем свога народног владоца, своје народне владе и својих рођених синова, и заборављајући се садањи савремени синови слободне државе: да су ти такви злокобни по наше племе први непријатељски установљени покрети учинили огромне услуге нашим вековним злотворима, тако, када је оснивалац данашње државе, после Косова *први српски* владалац протеран из своје слободне

домовине, чиме је српска идеја о уједињењу понова била остала у застоју, да се затим, у највећем степену било варварство у домовини развило, што је тако штогод могао, и то у ретким случајевима, чинити заклету и иноврну непријатеља, да за мало опет понова што не дође српска слободна држава под зависност старог непријатеља, ипак, на недогледну нашу штету и после тога, то се исто, као што наговестисмо, у најжалоснијим сценама продужава и до наших дана. И један по један државник одлазећи Богу на истину, а остављајући у наследство млађима, на велику нашу штету, у највећем жеку опасни раздор око „слободе“, губећи из вида, да се ниједан народ, који је био наше снаге и моћи, није могао Уставима ослобођавати и уједињавати, губећи из вида и то, да, тражећи за себе један од другог некакву отровну „слободу“, већим делом остављају тако рећи своје тело и свој народ неуједињен: да се сече, комада, ништи, проверава и у другу народност претвара, и то на пространству на читавим пределима, бар четири пута већим од наше ослобођене домовине од њега отуђавајући се, а непријатеља, пак, у истим пределима утврђујући се, а ми ипак овамо непрекидно један другог гонимо и непријатељски кољемо за неку посве штетну, бајаги изгубљену „слободу“, чиме, не само што изван граница тамо губимо свој народ, задужбине и градове својих предака, но у тој бесмисленој назови слободњачкој борби, тро-

шимо и губимо, ради богатог успеха непријатељског, најдрагоценије време, које се никад не да повратити; трошимо умну и материјалну снагу; стварамо у тој жалосној борби од масе народне умног богаља, који се већим делом васпитава само у пакости; губимо физичку и моралну снагу, чиме се унижавамо и губимо свој пређашњи ауторитет пред целим просвећеним светом, а нарочито пред нашим злотворима, који се томе радују и желе Српском Народу поновни пад, те и не презајући од нас, сматрају нас за врло ситно једно ништавило. А док не беше партијске борбе, не беше то тако ни онда када бејасмо и мањи и слабији.

На послетку, једном речју велимо, да ниједан држављанин са мало вишим погледом, истински родољуб и у опште српски грађанин, био он ма кога реда, узраста, положаја, стања и образовања, неће се усудити да пориче ову, никад и ничим необориву истину: да су досадањи српски Устави и познате зависти, детињасте пакости и партијски раздори — главни и најдубљи извори свима досадањим нашим штетама, невољама и несрећама, као: честим убитачним кризама, и у неколико застоју на свима пољима јавног нашег унутрашњег државног живота, и у спољној недаћи и привредном народном неуспеху и неуредним државним финансијама, и т. д. — што, разуме се, докле год то тако буде трајало, наше ће државнике и народне увиђавне родољубе обузимати нестрпљење и трепет од те такве, тако

рећи, љуте, заразне и доста опасне губе на народном још младом нежном организму.

И ако је Српски Народ, као што смо доведе напомињали, кад опази какву општу опасност, готов одмах одбацити сваки међусобни раздор и цело се друштво претворити у једног гигантског човека, у једног родољуба са неограниченом оданошћу за општу народну ствар, и да нема жртве, коју неће сваки Србин у општој потреби жртвовати, ипак радници на народној и општој ствари јако зебу, зато, што се често доводи народна ствар због раздора и нереда до велике опасности, те је после веома тешко и целокупном народном слогом и општим жртвама поправити оно, што смо сами, тако рећи, у савезу са непријатељем кварили; или, ако се у неколико и успе у корисном предузећу, ипак, то све немогуће је да буде успеха оноликог, колики би био, када би само мање декламовали (за ових последњих 20 година) о претераним уставним слободама, а када не би један другог због тих таквих називи слобода непријатељски гонили и гњавили.

Нећемо више говорити о овој овакој нашој садашњости, него то остављамо млађем нашем родољубивом нараштају, који ће из ње у своје време црпети за свој правац поуку и бити позван, да каже опрошлости својих отаца саму суштину постојећег стања ствари: да ли је овај овакви наш правац био користан, темељан, увиђаван и плодан, или је по наше

племе у опште био штетан и ограничен. који ће једнако доносити прекоре и осуду и од најдаљег покољења нашег? — Зато, као што смо мало час напоменули, што се је преко 60 година, па, на жалост, непрекидно и до сада, прво радило на уставним раскошним слободама, боље да се је радило на ојачању физичке и моралне народне снаге, како би после тога народне слободе у уједињеном Српству и моћној народној слободној држави, све боље нашле природно земљиште, усавршиле и спремиле слободно српско грађанство за целокупну слободу Полуострва Балканског.

IX.

Важност слободе и напомена првацима.

Знамо да се не може нити се сме изостајати иза сувременог цивилизованог света; знамо да је слободна штампа у рукама даљновидних патриота најјачи основ напретку људском: она је жива реч, то су крила, на којима се разноси по свету истина, и она служи истини, она усавршава човечанство ширењем знања, у том циљу, да знање постане у свима кутићима општа својина целог човечанства. Знамо и разумемо шта је то уставна слобода, о којој јавна гласила говоре. Слобода је кћи сваке истине, она је мајка правој човечанској цели. Човек само у слободи може бити прави човек, а у ропству, у каквом је сада већим де-

лом и наш неослобођени народ, човек је само словесна животињица, коју може сваки по шефу клати као какву бесловесну животињу; али је од не мале важности питање: да ли сви наши јавни радници и слободњаци својим радом усавршавају у потпуном смислу праву слободу, подједнако бар за све ово ослобођено Српство, или само за по један део народа, који припада владајућој партији?

Шумадија са старом Зетом била је срећнија од осталих својих сестара: Старе Србије, Македоније, Бачке, Баната, Срема, Далмације, Босне и Херцеговине, те себи извојева својом скупоценом крвљу политичку народну самосталност и пуну народну слободу; али се није одмах по овој слободи узела права мера и није се то на пракцици постепено изводило — по опште народној потреби. Те тако, на нашу ненакладну штету, одмах је на зло употребљена та општа народна, од злотвора откупљена, слобода, та највиша човечанска светиња, и прваци распаљени партијским страстима под видом уставних слобода, нешто угађајући својим личним прохтевима, а нешто својим партијским страстима, својим самовољним мудровањем против општег народног интереса, те тим таквим путем, као што доведе напомињасмо, поделише цео народ на неколико крвних противничких логора, заборављајући са свим да тај такав поступак прети поразом целоме нашем дому и роду. Овакав је, дакле, почетни изопачени правац довео стање ствари до тога:

да се вредноћа претвори у леност, рад у дангубу, а штедња у раскош.

Овај овакви злорад и правац за строгу је осуду, јер, док други народи, у својим хиљадугодишњим уједињеним државама, свесни свог народног позива, неуморно раде како на свом унутрашњем народном благостању, тако и на свом спољашњем угледу, — дотле ми, још нови и неуједињени, ни у унутрашњости своје слободне куће уређени, од самог најег државног постанка једнако трошимо своју умну и материјалну снагу на веома опасну и бесплодну унутрашњу борбу и личне своје задевице, заборављајући да су времена и сувише судбоносна, пуна неизвесности и опасности.

На послетку, при закључку ове доведе наше површне примедбе о судбини нашег племена: како у прошлости, тако у садашњости и будућности, имали бисмо још напоменути свима оним синовима слободне наше домовине, којима је Божјим промислом пало у део управљати прадедовским, из најстаријих времена најсветијим аманетом народним; управљати оним, што је народу најмилије, најсветије и најплеменитије; оним што један народ чини снажним, бистрим, одважним, самосталним, корисним и побожним чланом просвећеног човечанства; управљати, тако рећи, судбином, смрћу и животом васцелог српског племена — да не заборављају: како народ све памти и прибележава, а историја, скоро као Свемогући Бог, вечно и праведно

суди; па и сваки злорад, немар и нерад, како сувременици, тако и најдаље потомство, строго куне, презире и жигоше; а, на против, сва у опште родољубива, мудра и увиђавна државничка предузећа високо цени и кроз сва времена, с колена на колена, уздиже до највећих почести и славе.

X.

Царски фермани најбоље објашњавају у каквим се опасностима Дечани налазили.

Да се сад, за даље, после овог малог, али важног одступања, опет повратимо главном постављеном започетом задатку: о манастиру Високим Дечанима.

После ове овакве кратке наше, тек узгредне, напомене о судбоносној нашој прошлости и садашњости, као и после нашег додје разматрања о чудесној величини, реткој слави, великом значају и променљивој судбини манастира Високих Дечана, у православном свету, из кога разматрања и видесмо: како овај, вековима неугасни светилник Православља на Полуострву Балканском, *оспаде* безаштитан после пропасти српске царевине, на милост и немилост страшном народном победиоцу; *оспаде* без свога имања, тако, да му беше опстанак условљен једино од добровољних прилога; доцније, по уништају српске патријаршије и одсељења народа у другу страну државу, *оспаде*, како у политичким, тако

и у духовним делима без својих народних вођа и архипастира, да се после свега тога, на послетку, *оспало* и без икаквих прилога и ма каквих средстава за опстанак. Па према овоме, сада за даље, драга децо српске домовине, знајмо и свесно разумимо, данас позива најсветија дужност као верне последоваоце Св. Немањића, позива како човечанска и хришћанска, тако исто и српска и патриотска најсветија родољубива народна дужност: потражити средства и извор у српском племену и пространом хришћанском свету за даљи опстанак ове св. обитељи, овог првог, највишег, најстаријег и најзаслужнијег великог балканског мученика; овог неустрашивог вековног хришћанске идеје на мртој стражи стражара; овог чудног дива, ком се векови диве; овог културног учитеља, хранитеља и просветитеља православног српског народа, уред дуговековног најопаснијег мрака; овог у свему из основа потресеног и за мало што не са свим смлевоног борца, од вековног му злотвора. А клонимо се за даље као живе ватре и кухне заразе убитачног међусобног раздора, тог сатанског оружја!..

Према самом оваквом додје изложеном постојећем стању ствари, манастир Високи Дечани сада дугује имућним Албанезима око 300.000 гроша, што ако се ова сума у најкраћем року не исплати кредиторима, онда ће и оно још мало заоставшег имања, које мало час поменисмо, као и оне још заоставше светиње и старине, пропасти и са свим бити разграбљене, што

ће све ово бити, разуме се после свега тога, на недогледну штету и вечни стид васколиког Српства, а на коначну пропаст тамошњег нашег народа и источног православља. Дечани ће тада остати без својих свештенослужилаца, и све оно, што је наше било, биће тада за навек изгубљено и избрисато са лица тамошње српске земље.

Ова је оволика сума за дечански манастир велика и страшна, но, с непоколебивом надом тврдимо: да ће и у овој прилици бити и народна љубав велика и неисцрпна, према овој великој и најсветијој својој задужбини. А као што доведе видесмо, да, кад се само сједини родољубље са опште-народном слогом и братском љубављу, све се може учинити. Па овом приликом да напоменемо и 3—4 случаја, какве су неуморне енергије и жртве чињене од стране наших предака и отаца, само да се Дечани неповредимо и неотуђено одрже за Српство. Тако:

Манастир Високи Дечани има 30 султанских фермана, у којима су, у разним приликама излагана тражења, или, правилније рећи, купована манастирска права, а које је фермане братство добијало огромним трудом и жртвама, као што је то у једном и прибележено: да је братство путовало и пешице чак до Цариграда и Једрена, а тамо заступало манастирска права код највише власти. Из једног се фермана види: како је од пре 300 година највиша власт наредила, да се манастир дечански прода ономе, ко највише плати, а од те продаје, да се новци оним

дотадањим „бедним чуварима њихове прилежнишавне вере, па где хоће тамо и нека живе.“ Манастирско братство, како је дознало за ову насилничку продају, није клонуло духом, већ је одмах на све стране обзнанило народу и отпочело примати прилоге, па кад је дошао тај кобни час, да се каже: „ко да више“, братство је од сакупљених новаца и дало највишу цену од других лицитаната.

Братство је после тога одмах огромним жртвама савладало и све друге законске форме и понова тапију извадило; но опет се после тога појаве неке спахије, које су већу суму давале, но што је братство положило.

Високо-дечански представници одмах су знали и у оваквом случају шта им треба радити и сачувати од пропасти ову величанствену српску задужбину, па се одмах и упуте у Цариград и предаду султану *арзуал* (тужбу) противу овакве неправде и насиља, после чега је одмах следовала наредба да се изда *фетва* (законско право, противу кога нема апелате). Како би се могло дознати у колико је оправдана достава, врховни, верски и државни законодавац, у фетви — решењу — пресуди, поставља питања: кад неко купи имање и извади на то тапију по свима законским правилима, може ли се после од њега одузети купљено имање и дати другом, који је доцније поднео већу суму? — одговара: *олмаз* — не бива; остаје према закону прва тапија у сили; те је и том приликом одбијена беда од Дечана.

У другом једном ферману стоји: да су неке спахије са несумњивом тврдњом доставиле највишој власти: као да у темељима дечанског манастира има златна руда, и да се Дечани морају порушити ради те златне жице. Братство и у овој овако опасној прилици покупило је од народа огромну суму новаца, јер је новац и био главни разлог овој измишљотини о златној руди. У циљу купљења прилога представници су отпутовала у Цариград, одакле су, као и пре, донели позлаћен, народним златом, ферман, у коме је казано: „ако у истини има злата у темељу дечанске цркве, — да се то извади са опрезношћу како се не би црква кварила; но, ако је то била *ившира* (лаж — подметање), — да се они казне, који су највишу власт обмањивали.“

Па и у самим нашим данима, дечански је манастир два пута био довођен до оваког опасног стања, у коме се данас налази.

За време кримског рата, када је манастир морао посрнути, зато, што нити је народ у то време могао долазити у манастир, нити је пак братство могло путовати по народу из места у место, за купљење прилога, — дође тада у манастир један француски агент, представник извесне најбогатије лионске пропаганде, а упућен од француског призренског консула, који нуђаше: прво, да нам исплати све дугове; друго, да ће за у будуће сваки сабрат примати редовно месечну плату, и треће, да ће нам изградити заштиту, како би свагда били на тај

начин осигурани, не само са материјалним стањем, но и са пуном политичком слободом; — али је братство, својом уређеном му одважношћу и даљном увиђавношћу, и овом приликом знало отклонити ову невиђену беду и опасну подвалу, доставивши ово до знања народу, и с народом је оно знало и умело кроз кратко време поправити стање манастира Дечана.

После српско-турског рата, манастир је дечански био такође у веома критичном стању: и тада Штросмајер упути своје људе, који братству нудише 10.000, у место 3.000 дуката, у колико је на прво време потреба била манастиру, да би се отклонила опасност. И ови изасланици нудише братству, да му по исплати дугова одреде месечну редовну плату, и дати му моћно покровитељство аустријске царевине; поред тога, у колико буде потребно манастиру братства, да ће му се у толико и послати, и то: све образовани монаси, овејсни далматински Срби, не тражећи од дечанског братства зато ништа друго, до једино, само да се при богослужењу помиње „безгрешни“ римски папа. Но и овај је атак и подла подвала и овом приликом уклоњена од ове задужбине и источног православаља; братство ипак није очајавало и губило присуство духа, и ако је тада православни народ одмах после ратова са свим био изнемогао, да би ма какве помоћи могао учинити својој задужбини; и ако су као што смо мало час напомињали она главна места са својим пределима, одакле је долазила у свакој нужди прва

и сигурна помоћ дечанском манастиру, после ратова била већ ослобођена и дошла у састав других држава, те је тиме братство било принуђено обратити се за материјалну помоћ својој ослобођеној браћи и на обалама савско-дунавским, — ипак и тамо се је оног тренутка одмах и нашло родољуба са племенитим осећајима, те је, тако рећи, дечански манастир и то у времену од једног часа избављен био од претеће му опасности.

Између хиљадама случајева овакога рода, који су се насилно над овом царском лавром и народом збивали, довољна су сада за нас, само ова довде наведена историјска факта, па да се и после толико векова, као што то довде већ и неколико пута наговештавамо, јасно види, како је усред створеног, наше племе прождирућег пакла, ова св. обитељ била на Полуострву Балканском целом православном народу сјајно јарко сунце; била као сместиште Божје славе — славе и утехе народне; била и врховно училиште, од куда је вековима и кроз најопаснија времена долазило заробљеном народу познавање св. вере, правде и истине и крешћење народне свести, којој се, тако моћној, развијеној, народној свести и несавладљивом челичном карактеру вековима свет диви.

Када већ нама кроз дуги низ времена нико до сада није могао одрећи, да ми нисмо сада баш у правој линији: истини, правди и непосредни потомци оних наших великана бес-

смртног спомена, који знадоше, могоше, хтеше и не жалише све жртвовати, само да се усред опасног ропског хаоса одржи неповредива св. вера, велика народна идеја и величанствене светиње и задужбине св. Немањића, ти народни непобедиви градови, којима, као што видесмо, ни паклена сила није могла одолети, — то треба о томе и од сада водити строго рачуна, како нам се не би могло пребацити и казати да смо се у дугом времену, а нарочито сада у слободи, од својих племенитих предака, у неколико већ изменили и изметнули; па, и да нам се не би казало: као да смо противно правцу својих предака пречи сада самим себи, т. ј. да нам је прече од свега другог, наше имање, које рђа и упоредо с нама труне, па га упоредо с нама с лица земље и нестаје. Још, и да нам се не каже строги, али праведљиви прекор: као да ми више желимо, да се овако слободни, једнако сити и одевени размећемо, ситничаримо и као размажена деца, тек колико забаве ради, само цављамо, — но што нам на срцу лежи: наша народна идеја, светиње и задужбине, а нарочито Св. Дечани, о којима је главни говор у овоме делу, и који су сада на дневном реду код већег дела народа, а та се светиња не сме бар код слободних Шумадинаца, и даље, као до сада, овако у опасности оставити, да сиротује и да у вечној неизвесности за свој опстанак остане.

XI.

Ко даје милостињу, Богу позајмљује.

После довољног прегледа доведе о великом значају високо-дечанског манастира за Православље и Словенство на Полуострву Балканском, управљамо даље наш говор Српском Народу: да се Високи Дечани прво избаве од теретног и опасног дуга, а потом да се пронађу средства за осигурање ове св. обитељи за у будуће.

Мало час је речено, да дечански манастир има око 300.000 гроша дуга, и да је тај дуг веома велики за Дечане, али опет стврдом вером велимо: да ће од тога далеко, куд и камо, бити већа народна патриотска љубав, која ће неосетно, и то у кратком времену, скинути с дневног реда и ову не малу народну бригу, исто онако, као што су у далеко горим околностима, у дугом низу столећа, наши предци, оци и старија браћа, хиљадама пута од пропасти спасавали ову нашу светињу и за даљу будућност осигуравали. Тврдимо о у спеху за то, што никако не сумњамо у то: да нема ни једног православног брата Србина, који не би знао сувремену, а и за у будуће важност и величину ове ретке у васелени српске светиње, и, да не би био уверен у преку и неопходну потребу, да се она у што краћем року од дугова избави и за у будуће потпуно осигура.

И ми, са нестрпљењем очекујемо, да се у

што краћем року покрену у опште сва родољубива, побожна и племенита српска срца, — сви увиђавни, добри и милостиви људи, који још ни до сада нису послали свој братски и хришћански дар пред свети дечански олтар и положили на св. Ћивот св. Краља Стевана Дечанског, где и почива његово целокупно тело, — да то сада без одлагања одмах учине, и тада ће, на утеху свију нас, бити избављени и спасени Дечани од претеће им опасности. А ми их, пак, уверавамо и тврдимо, да ће њихови трудови, прилози и пожртвовања, од Богом им дарованог имања, пасти на најплодније српско земљиште, па, како сами приложници тако и њихови наследници увериће се, да никад до сада нису учинили, нити ће учинити већу задужбину свом племену и св. вери, својој породици и души својој, но што су учинили својим прилогом који сада Дечанима прилажу.

Треба знати: да је признање и благодарност најсавршенија врлина, која узвисује и краси свесног Божјег створа човека; јер, признањем и благодарношћу човек показује, да има племенито и облагорођено срце, да је достојан онога добра, које му је учињено.

Па према овоме, не заборави, роде српски, ненадмашно — најдивнији и најсавршенији цвет у хришћанском винограду — добротинство, учињено ти манастиром високо-дечанским, који манастир у најопаснијим околностима учини Српском Племену, св. Православљу и свакоме

ономе, без разлике вере и народности, који је ма шта имао додира са овом светињом и представницима њеним.

Вековима је манастир високо-дечански, као мајка своје дете јединче неговао веру и народност, а и стотинама хиљада има појединаца, којима је он сузу утирао, нахранио и оденуо; а колико и колико њих, својим материјалним средствима или својим ауторитетом представници овог манастира сачуваше од коца, конопца и мача, за коју су светињу и општу народну ствар и они сами често и често радо бивали жртва. Овај је манастир и низом векова био право уточиште многим бедним, страдалницима и на правди Бога гоњеним, — што су и Нама, као дугогодишњем сараднику по овоме делу многа факта и лично позната у новијем времену; а из старијих времена могли смо за то дознати од својих стогодишњих стараца, у онолико, у колико су они овај терет непосредно на плећима носили, и у колико су од својих престарелих пријамника такође могли дознати.

Зато, позивамо све Српство, из свију редова, свију звања, стања и положаја, да сада притече у помоћ овом опште-народном петвековном добротвору; овоме неустрашимом ратнику за веру и домовину; овом непобедном стражару на мртвој стражи; овој блистателној звезди која нам сада, савременицима, указује пут, где је центар Полуострова Балканског и стражар српске народности; овом некадаш-

њем немом проповеднику, који целом свету показује, да су ти предели, тамо, одакле некада по сили и околности православни суседни народ напусти ову светињу: да је то српска освећена земља, која никад и ничија другог и не може бити; овом великом мученику, овом стубу, око кога се свагда, у најопаснијим злим данима, као око светлости у највећој помрчини, скупљаше Српство из свију крајева, да се пожали свом св Краљу на неправду, која му се чини у његовој домовини, одакле се сваки враћао својој породици, онако, освећен благодаћу, пун радости, пун вере и наде у Свемогућег Бога и његову правду: да ће дечански духовници посетиоцима издејствовати са оноликим св. молитвама, код Свемогућег и праведног Бога, св. Саве и мученика св. Краља Стевана: да опет вода тече куд је текла, као што је то некад српска мајка своје сину рекла.

Да, мало час напоменусмо: да позивамо све Српство, да ову опште-народну светињу помогне, зато, што нисмо велики, те су према томе мала и средства; јер, немамо својих рођака — сународника, као што их међу већим народима има, од којих би поједини могли овако велико народно дело помоћи и за у будуће осигурати. А такође, кад није велика држава, онда су и државна средства мала, те тешко да и сама влада може веће и ванредне издатке давати, већ влада, као оно сваки домаћи кућни старешина, претходно и пре свега мора уређивати општу кућу — државу, осигура-

вати и обезбеђивати је од сваких ванредних непријатних случајева, а и спремати у држави своје држављање, како би се могло свагда и у свима указаним згодним приликама заштитити и пружити рука за ослобођење и уједињење још неуједињеној својој браћи, као и потражити свете задужбине, земље и градове својих предака.

Као што и доведе више пута наговештавасмо, да Српско Племе само онда у свим погледима може бити: сигурно, срећно, просвећено, моћно, па и непобедиво, када се поузда у Свемогућег Бога, своје смело око, своју витешку десницу и у своја удружена братска срца, — услед чега се и *позива све Српство* из свију крајева без разлике стања, звања, положаја и узраста, да и сада овом приликом сви сложено једнодушно помогнемо дечански манастир. А у оваквим случајевима не треба нико да се изговара немаштином, зато што овде није ником опредељено колико који треба да да, те сваки може дати према своме стању, што ће се од свакога такав прилог примити пријатно, с благодарношћу и благословом онако, као што је благи Спаситељ милостиво погледао на лепту и похвалио приложницу — добру сиротицу, која је желела, да се не одвоји ни она од побожних, благочестивих и родољубивих, за опште велико дело, имућних приложника.

О свима овим племенитим и благотворним наводима најопредељенији правац побожним родољубима даје Св. Писмо:

Благо милостивима, јер ће бити помилвани. — *„Будите, дакле, милостиви, као што је и отац ваш милостив“*. *„Будите савршени као што је савршен Отац небесни“*. — *„Ко даје милостињу, позајмљује Богу и по заслуги његовој платиће му се“*. *„Добročинства и милостиње не заборављајте, јер се таквим жртвама угађа Богу“*. — *„Кад даш твоме брату милостињу, нека твоје срце не жали, јер ће за ту ствар благословити тебе Господ Бог твој, у свакоме послу твоме, и у свему за шта се прихватиш руком својом; јер неће бити земља без оскудних, зато ти заповедам и кажем: отварај руку своју брату својему.“* — Сваки хришћанин треба милостињу да чини једино из љубави према Богу и ближњем. Милостињу треба чинити од добре воље: — *„Не речју ни језиком, него делом и истином.“* Милостињу треба давати без оклевања. Милостиња је међу великим делима најсавршеније људско дело.

Свагда је био правилан хришћански поглед на земаљско благо, јер све што људи имају, то је дар и милост Божја, и човек је само управитељ земаљског блага, чувар и посредник, да по Божјој вољи дарованим му имањем управља; па зато и свесрдно са својим богоданим нам имањем, помогнемо сад овај највиши наш општенародни и у свету значајни споменик; коме пак, није потпуно и изближе познато све ово, оно молимо, нека тај изучи догађаје из историје, па ће се онда потпуно уверити: како се у јакој или слабој вери у срцу народном мери снага

народна. И, док је он — народ — јак вером у Бога и у ове овакве светиње, дотле је он одважан, родољубив, послушан, трпељив и трудољубив; дотле је и умерен, разуман и онолико, колико треба милостив; јер му све ове врлине препоручује вера: гласом неба, гласом Бога и савести. Јер доиста, као што тело без душе не може дејствовати, исто тако држава и народ без вере и цркве, без оваких величанствених задужбина и светиња, као што су Дечани, не може ништа корисно радити, почем је народу и држави вера у Бога и овакве светиње оживотворавајућа сила у држави и међу држављанима; а то је неоспорно да је све то тако, јер и у самим оним државама, где свакад нема потпуне хармоније, и у њима иноверци и иновородци управљају судбином народном над елементом друге вере и народности, да и тамо без тврде и постојане вере не може бити постојане државе.

По речима богодухновеног порфириносног псалмопевца: ако будемо ми човекољубиви и у истини спрам оскудних милостиви, онда ће и Бог миловати нас, благосиљати и обасјати лицем својим и помагати нам; па ми, драги народе српски, из свију делова наше стране домовине, само постарајмо се с пуном вером и несумњивом надом и општим силама за свето дело, о коме је овде говор; а велики ће Бог онај, који је Српски Народ руководио, крепио и чувао кроз толике бурне таласе од крви и пламена, и који нас је водио побе-

дама у XII., XIII. и првој половини XIV. века, па и пре 80, као и пре 25 година, опет ће и у будуће руководити напред наше племе, да се његово име понова слободно хвали, велича и слави у овом дивном и величанственом Божјем храму, који се сада тамо у љутој невољи налази, тајно спомињући своје и Божје име.

Па кад високо-дечански манастир, та опште-народна светиња, вековима до данас тако страда, то, може ли бити да и све Српство, као једно тело, такво страдање не опажа онако, као што и св. апостол каже: „*кад страда на шелу један уд, оно шада сирадају и сви удови; а ако се један уд радује и слави, с њим се радују и славе сви удови.*“

XII.

Свему Српском Племену а нарочито најближој браћи на северном делу Српских Земаља у Ћесаревој царевини о помоћи Дечанима.

У колико нам је на самој пракци познато родољубље и побожност нашега народа, само кад се он на то позове и објасни му се циљ, уверени смо, да неће бити ни једног немарног и заборављеног Србина, — и то, ни у једном делу српских земаља, у којима станују ови Немањићски потомци и верно-одана духовна деца светитеља и просветитеља Св. Саве, оца и творца српских: манастира, монаштва и духовно-моралне непобедиве моћи,

— који не би водио синовљу бригу о дечанском манастиру.

А за ово овако опште-народно важно дело првенствено је позват народ у Српској Краљевини, одважни и јуначни Шумадинци, који су у свима погледима од осталог Српства срећнији и претежнији, како по бројности, физичкој снази, положају места и материјалним средствима, тако и по интелигенцији; зато ће на првом месту на ову, у свему првенствујућу браћу, и пасти одговорност за свако нехатно задоцњење, слабу предузимљивост и недовољан одзив о овом оваквом опште-народном животном питању.

За ово св. дело исто је тако позват и слободни витешки народ из српске кнежевине у Старој Зети, из родног места првог Немање, који је народ свагда, као и овај из Српске Краљевине, у свима даним могућим приликама жртвовоао све оно, што се може за опште-народну ствар жртвовати; па зато, позива се и сада овом приликом овај побожни и јуначни Српски Народ, да упоредо са вредним и дарожљивим Шумадинцима, притече у помоћ св. Дечанима.

О српској Далмацији, Босни и Херцеговини, из којих је предела Српски Народ свагда и у горим приликама од данашњих, врло радо жртвовоао од свога имања за св. Дечане, и од којих је сваки сматрао за особиту част и домаћу срећу, кад се удостоји да му свештенослужилац са дечанским крстом и светињом дође

у кућу, да за Дечане да прилог; или, кад је успевао да лично поднесе од свога труда дарове дечанском св. Краљу, од којих су се они имућни, а нарочито Сарајлије, који су били у стању трипут доћи у св. Дечане, у својој околини проглашавали именом: *хације*, — онако, као и да су посетили св. Јерусалим, — велимо, о овом јуначком, побожном и племенитом српском народу нећемо даље ништа говорити, јер смо потпуно уверени, да ће из ових поменутих предела сви синови православне цркве, само да им се наговести да је прка и неопходна потреба помоћи Дечане, учинити сваки према свом стању, приликама и околностима све оно, што се може учинити за ову св. задужбину својих праотаца.

Што се, пак, тиче Ст. Србије и Македоније: они делови, што се у отоманској царевини, којима је још сва слава, радост и весеље, и једина још утеха и морална подпора за опстанак вере и народности, св. Дечани и друге тамошње светиње, — душу би огрешили и јавну би осуду заслужили, кад би још посумњали и говорили о томе: да ли ће тај мученички народ приложити што за Дечане? јер, тај народ, као што смо већ мало час напоменули, вековима једнако и непрекидно на својим плећима носи терет дечански, и готов је заложити не само своје имање, но и свој живот за ову св. обитељ, из чије су средине синови још и свештенослужбоци и чувари ове св. обитељи.

Но, кад је реч о спасавању св. Дечана, не сумњамо у *широкошизам* ни *просвећених Војвођана*, као и свих православних српских синова у хабзбуршкој царевини, чији су предци од пре 200 година напустили средину српских земаља, где се сада на њихова места населио иноверни и инородни народ; напустили св. Дечане, св. Пећску Патријаршију — престо Св. Саве, услед чега се на жалост свег Српства ако ће бити и за неко време и изгуби све право на тај престо просветитеља Св. Саве, те по готову почеше непријатељи наше простране домовине, у доцније време, нама овамо заоставшим, одрицати и нашу народност, и ако неће бити никад времена да могу одрећи; напустили св. Грачаницу, Сопођане, Ђурђево Стубове, манастир Св. Стевана (бањског) и друге велике Немањићске задужбине српских царева, краљева и патријараха; напустили још и око 12.000 народних цркава и манастира; напустили свој Цариград — Скопље и Призрен, тако рећи, напустили за један дан све оно, што српски владоци, патријарси и народ вековима ствара, освешта и благослови, у том, тако рећи, Божјем благодатном рају, у том срцу од Балкана, где је све блистало и мирисало, чијим се драгоценим остатцима свет диви још и данас, и после тог толиког дугог претеклог времена

Да, само једним таквим наглим првим великим походом, остављајући безаштитну домовину својих отаца, остављајући готове задужбине,

светиње, домове и своје земље и градове, — прешло је у страни свет, у туђу иноверну и инородну државу од једанпут око 40.000 српских православних породица, међу којима је било на 100.000 извежбаних оруженосаца; а у целом овом првом походу било је око пола милијуна душа. Одмах за тим, после овог оваког пресељавања, беспримерног у европској повесници у времену хришћанства. — населише се у ове, за мало са свим опустеле земље, полудивљи варвари инородци, који сву опустелу имовину, украсе и рукотворине српских царева, краљева, патријараха и народа, у потпуном смислу варварски, без икаквог обзира, све што могаху успети, обесветише, разграбише и већим делом из основа порушише или накарадише; а заоставши, у незнатном броју, пропали народ поробише, и многе, који претекоше од мача и топуза, пр верише, да се једва тек неки део могао спасти откупом или бегством по гудурама, да и дан данас, после толико дугог времена, има тамо и таквих места, у којима се још није овом нашем заоставшем мученичком народу, судбина на боље окренула. — Таква је, на жалост, вековна променљива судбина и манастира Св. Дечана и до сада, коју је задужбину народ са све четири стране Балкана прилозима обасипао, те се је овај манастир само откупима могао и до данас у целини одржати.

Овај овакав тадашњи народни покрет, био је за наше племе од кобног и пресудног зна-

чаја; и, док је на северној страни српске домовине наш елемент постао многобројнији и морално оснажен новим задужбинама у новој отаџбини, — догле су, на против, у јужним пределима, изгубљени читави важни предели, и на више је места наш елемент тамо са свим ишчезао између инородаца; изгубљена су између морских обала на Полуострву Балканском и најважнија стратегијска места, или, боље рећи, испуштени су тада из руку дизгини од три Балканска мора. — Од тога народног покрета, најјасније се је показала зла последица, када је у прошлом веку на дунаво-моравско-ибарским обалама, деветогодишња Србија 1813 године пропала, зато, што је на јужној страни наше домовине, из средине српских земаља, снагу шумадијских витезова сурео туђ елемент; а онај, пак, део српског народа, који је некад био оставио те земље у наслеђе непријатељу српског имена, затекао се је у том одсудном времену у другој царевини, те и није имао могућности поћи напред упоредо са Шумадинцима и тражити своју напуштену домовину

Изгубљене су, као што мало час рекосмо, многе и многе Немањинске задужбине и народне светиње, а оне, које су биле у стању да се откупом сачувају — једнако и до сада до крајности страдају. — Но, недогледно и највеће је зло то, што је тим народним пресељењем, тамо ако ће бити и привремено у најодсуднијим тренутцима изгубљено право на своје

народне архипастире, који су до тога великог пресељења, из средине српских земаља, од мора до мора, па преко Дунава и до подножја Карпатских гора, благосиљали Српски Народ, крепили свест и велику народну идеју.

Док су, после пада српске царевине па за 300 година, — до исељавања народа из центра српских земаља, српски црквени поглавари управљали црквом: Горњом и Доњом Мизијом и целим Илириком, дотле се очекивало за њих потврђење и одобрење једино од заповедника Османлија — заповедника Истока; а од тога времена — од раздељења, исељења и поделења народа на две царевине, пало је у део и новом господару, бечком Ђесару, исто онако, као и старом господару, цариградском султану, да у још неослобођеним и неуједињеним земаљама одобрава и потврђује поглаваре српске цркве. Тако, дакле, сада стоји на вољу једнима и другима: источним муслманским Османлијама и западним хришћанским Абзбурговцима, да потврђују кад и какву личност хоће за српске првосвештенике сваки у својој држави, као и у коме месту они желе, не водећи бригу о томе: да се постављају српски архипастири у свим оним местима, тамо, где Српско Племо стациује, већ остављају без српских архипастира читаве пределе, у којима Српско Племо стациује; те се тиме овај народ као неки плен даје на дар и разграбљење туђинским архипастирима.

Овакав је Српском Племени створен жа-

достан и горки резултат, од када се у средини српских земаља из основа потресао престо Св. Саве, те, до сада у место једног поглавара — патријарха, који је управљао Српском Црквом из Пећи до иза Будим-Пеште, Марице, Јекејског мора, Орида и Истрије, — имамо око десет митрополита, независних један од другог, па још непријатељима годи, да имамо већим делом митрополита без и једног епископа.

После Српске Краљевине, Српство је у српској Војводини најснажније, како с просветом, тако и с материјалним средствима; но, на ненакладну штету нашег племена, узевши према ономе броју, колико се је наше народности у разним временима тамоместило, већ ома је сада у малом броју; јер, кад се узме, колико је још из најстаријих времена било тамо насељено наше народности, па после, за време Немањића, још колико се је могло у Срему намножити наше народности, када је био под управом српских владалаца; па и за време Ђурђа Бранковића и других деспота, народ се је тамо вековима досељавао и то у огромним масама, не помињући овде оне две значајне сеобе под патријарсима, које се збише у размаку за пола века, при крају XVII. и у првој половини XVIII. века, у ком се је времену само тада два пута више населило православних, но што их сада свега тамо има, — што је према овоме сада јасна ствар, да се српска народност на северном крају више утопила у крви и пламену за непријатељски рачун, или се одрекла

српског имена и постала заклетим непријатељ Српства, него што данас има Српства у свима деловима српских земаља!? Оваква иста горка судбина постигла је у тим временима и заставши Српски Народ у центру српских земаља.

Јасно се, дакле, види, да су ови народни замашни покрети из центра наше домовине, већ ома горким плодом уродили, што и до сада то тишти све Српство; но опет, с друге стране Српско је Плеће утешно и радосно, што је тамошњи народ у Војводини, који је у ново-насељеној отаџбини дугим низом времена подносио страшна искушења, пролазећи, тако рећи, кроз врелу воду и паклени огањ за св. веру и народност своју, ипак остао (у онолико, у колико је од ове буре претекао) несавладљивим челичним карактером, неустрашивим борцем за слободу и своју отаџбину, — остао непоколебљив снагом, моћан у вери, родољубив и у свему доста увиђаван. (Сем што би се могло и њему као и Шумадинцима замерити, што се је у доцније време почео у корист непријатеља парчати на бесмислене отровом запојене партије).

Зато се са несумњивом надом и очекује од ових просвећених српских синова, и за у будуће свако опште народно корисно предузеће и да ће се и они као верни потомци својих витешких предака одазвати овоме позиву, који су по сили и околности напустили своје свето огњиште и своје задужбине, чији су пак пра-праоци све жртвовали за уређивање своје домовине у средини српских зе-

маља, па сигурно и грађу спремали за подизање св. царских задужбина и народних светиња, које сада тамо љуто у невољи пиште и очекују радостан и повољан одзив од своје браће: по вери, крви и интересу, и то оне браће, чији су предци ове задужбине помагали па непосредно и чували, што, разуме се, ако би се оглушили помоћи и чинити све оно, што се може учинити за ову непобедиву моралну народну тврдињу — онда би без сумње и од потоњег потомства за такву нехатност садањи тамошњи сувременници премили прекор и строгу осуду; још кад се таква помоћ тражи, која није ништа особита, већ онаква и онолика, у колико им средства дозвољавају да то учине, а и према приликама и околностима тамошњим.

Треба знати, драга верно-одана децо своје домовине, да љубав према верским споменицима, светињама и задужбинама својих предака, стоји у тесној вези упоредо се љубављу сваког појединаца према целокупној домовини, под којом се разуме не само онај предео и део земље, у којој се неко родио, већ и сви делови наше простране домовине.

Доста има узвишених примера у светској повесници: каква је код свију народности и вера жарка љубав пожртвовања у оданости за своју веру, свој народ и целокупну отаџбину. Диван пример о томе даје нам и Христос Спаситељ рода људског: како је он љубио отаџбину, бринући се за заблуделе — изгубљене овце дома Израилева; а, како се не сме заборавити

целокупност отаџбине, народне задужбине и светиње, најживље је то изложио у јадиковању Богом избраног јеврејског народа, потиснутог силнијим са свога огњишта: — „Ако заборавим тебе, Јерусалиме, нека будв заборављена десница моја. Нека прионе језик мој за уста моја, ако тебе не усамим: ако не уздржим Јерусалима сврх весеља мојега“ — (Псал. 137.) — Ови примери, као што смо и мало час напоменули, јасно показују да је људима љубав према отаџбини, свом народу и задужбинама својих предака сам Бог усадио; зато сваког свесног родољуба и сама природа живо покреће: да радо и добровољно подноси могуће жртве за своју ширу домовину и народ свој.

Просвећена браћа Војвођани свагда су до сада давали леп пример своје веома корисне окретности и плодне вредноће у својој домовини, у свом рођеном месту; но, како сви кратко времени, по природи својој слабоћни људи, имају по једну ужу домовину, — где се први пут на свет појављују и тамо обитавају, и другу ширу, опште-народну отаџбину, — која све до самих крајњих пространих граница, обухвата и окружава све једнородно и једноверно разгранато своје племе, као што је и наше, — то разуме се, да према овом оваквом двојству у својој двојној отаџбини, подједнако сваки има и двојне дужности у тој својој општој отаџбини, и то: националне и религиозне.

Зато, с пуним правом и позивамо нашу родољубиву браћу у Ћесаревој царевини, да

помогну задужбину својих предака — царску лавру св. Дечане, и то: прво, да помогну са одужењем дуга, а потом и са осигурањем са каквом имовином за у будуће и за даљи опстанак ове лавре, како би том приликом колико толико могли одужити свој велики, стари, презадужени дуг, за који, ради недостижних услуга манастира Дечана и све Српство вечито дугује овој лаври; нарочито, пак, презадужен је услугама дечанским онај део Српског Народа, који једнако у миру живећи код толиког свог Богом даног му имања и стања, кроз читаве векове, ни у најкритичнијим тренутцима није притицао у помоћ за опстанак ове своје светиње, за шта је понајвише био позват и морално обавезан да то учини.

И ако ова браћа, у овој, тако рећи, словенској царевини, у којој се, на жалост, систематски непријатељски ради на унижењу и штети Словенства, имају веома очајну борбу сачувати скупом крвљу својих отаца и праотаца стечену, окрњену, грозно измрцварену и онакарађену црквено-народно-просветну аутономију; сачувати од нападаја са свију страна неокрњено, своју народност, св. веру и задужбине, — ипак поред свих толиких брига и терета, са свим су у могућности, да неосетно могу подмирити и овакву опште-народну једну потребу, или, боље рећи, могу неосетно учествовати са народом из осталих делова српских земаља и притећи у помоћ за овакву ствар

гамо, где се та помоћ подједнако тиче Српства из свију крајева.

Познато је, да су у Војводини сви просветно-црквено-манастирски фондови потпуно осигурани онако, како се само може пожелети једном народу; познато је, да има тамо доста племенитих срећних грађана, који су са својим стањем и имањем у свим погледима срећни и сигурни, чији су се предци из средине српских земаља доселили и сместили у те земље; па и да не помињемо сада понаособ сигурност и напредак фондова: колико који милијуна форината има, већ довољно је да кажемо само то, да редовно сваке године, преко свију расхода за подмиривање потреба: просветних, црквених и народних, бива сувишка за мало не пуно пола једног милијуна круна — динара, из кога би се сувишка са свим могло одвојити једне године за свагда око 100.000 форината, којом би се сумом купило једно имање, било то у Војводини, било у Србији, а од кога би имања редовно сваке године приход долазио за редовне годишње намирнице дечанског манастира, те би тиме манастир Вис. Дечани на сва времена осигуран био, а с тим би у исто време обемиртали своје име и род свој: радници, руковаоци, прваци и представници тамошњег Српског Народа, те би за такав, са вишим погледом свој узвишени рад, оставили и незаборављени свој спомен пред целим Српским Народом.

Али још би пријатнији био Српском Племену дар за Високе Дечане од Срба у Њесаре-

вој царевини, када би се нашло са вишим погледом за српску ствар, повише благородних, узвишених и даровитих родољуба, притежалаца великих имања, када би се њих око стотину сложили и договорили и сваки даровао манастиру Вис. Дечанима по 1.000 форината, како би се том не малом сумом купило на горепоменути начин једно имање, те би се тиме Дечани осигурали приходом од тога имања.

У колико Нам је до сада познато, за ово пола прошлог века Нашег јавног и непосредног службовања за народну просвету и царске задужбине, око старо-српских престоница у средини српских земаља, до сада, на жалост, од ове наше браће на северном крају српских земаља, не би ни једног значајног одзива, и то онаквог, какви се одзиви у целом свету међусобно и узајамно, код свију сродника, ма каквом судбином раздељеног народа, у невољи чине. И за нас је у овом погледу Њесарева граница, која обухвата тамо огромну масу нашег народа, у потпуном смислу до сада била прави кинески зид, што доста изгледа, као да и сама тамошња браћа наша хоће да са свим прекину сваку сродничку везу са својом рођеном јужно-источном браћом; јер се до сада са тим најближим нашим рођацима само познајемо у толико, кад каква књига буде израђена и печатана у Новом Саду те иста доспе до нас, а друго готово ништа, премда ми овамо, тако рећи, вековима лежимо на самртном одру, међу надмашнијом нехришћанском варварском силом;

и ако смо у свему блиски и кост смо од костију њихових, и крв од крви њихове, — ипак се тек једва мало ближе познајемо са овом православном браћом у Војводини, од оне шаке по крви браће у Лужници, лутеранске вероисповеди, која преко десет векова издишу у германском океану. Па, мало се ова браћа познају у опште-народном правцу каквог рада, сем у неколико у правцу опште-књижевног рада, и са Шумадијском Краљевином, коју од њих само река раздваја; но, само се може рећи, да су за слободну Шумадију давали доста чиновника свију редова, и тек једва сада, у доцније време омладина се са својим хуманим друштвима усудила отпочети мењати мало слободније патриотске мисли са слободним и независним српским држављанима. Нека наша браћа у северном делу српских земаља не заборављају судбину Полапских Срба, а сада Немаца — ретких фанатика противу српског имена, да су ма какву везу изближе имали са каквим другим својим сродним племеном, они би и данас насигурно славили Бога на српском језику.

Обраћамо се за ближе познанство одељеној нашој браћи, садањем прекосавско-дунавском тамошњем нараштају, који је у својој новој отцибини, у свему с бољим и срећнијим приликама далеко и далеко нас надвисио и дочекао данашње дане: у којима су се доста изменила пређашња потмула времена и околности, када се већ све јасније може сада видети и распознати: да без зближења разједињених

синова једног народа, не само што је немогућан, међу синовима једне опште шире отаџбине, ма какав даљи жељени културни успех и напредак, но је још веома сумњив и сам самостални икакав опстанак, као засебном народу. Па, зато нас подједнако српска дужност позива и одавно вапије, да, кад по потреби народној не може одмах политичког уједињења бити, оно бар из свију крајева треба да будемо у тесној и нераздвојној духовној вези; — а то је свагда бивао несумњиви претеча политичком јединству.

Довољно је да напоменемо само два-три примера, какве користи доноси једнокрвним народностима духовна веза:

За време српско-турских ратова, неоспорно је морална потпора била турској сили то, што су Маџари својим иноверним рођацима — Турцима симпатисали и у Ниш Абдул-Кериму, команданту турске војске, послали сабљу, а из Стамбола у Пешту позвали *софше* — богослове, да се у старој турској Текији помоле Богу за успех оружја османског.

Па и сваки савременик још живо памти, каква је била огромна, и то: како материјална, тако и морална потпора наших старих рођака Руса, Српском ратујућем Племену за слободу. У том времену, са свију страна стизали су богати прилози ратујућој Србији; а на не мало изненађење: из Војводине — од наших најближих рођака — било је као прилог спремно само 500 динара, по и то је враћено, те тако није ништа ни примљено.

Такође, колике су користи имали, колике имају и имаће свагда Бугари, кад је симпатишући Бугарима, велики везир Али-паша, као татарском племену и као својим рођацима, преко свију постојећих зекона, како црквених, грађанских и хришћанских, тако и самих турских законских уредаба, дозвољено, да могу имати на Полуострву Балканском свога егзарха — црквеног поглавара над свима Бугарима, па ма њих било негде и у другој држави. То је било исто онако, као што је некада, од пре 350 година, велики везир Соколовић, симпатишући Србима, као свом племену, обновио српску Патријаршију у Пећи, преко свога брата Макарија, која је од пре 100 година тада инородцима уништена била.

Поред тога, каква је радост и морална утеха за Познањске Пољаке у германској цацивини, противу којих је ове година и сам тевтонски монарх, као противу Словена подстрекавао Немце, кад им са свију страна изјављују своје симпатије, не само ближа родбина — Пољаци из других крајева, но и сви други Словени. А зар не беше дивна утеха и заштита 1848—9. год. за њих — за наше сународнике и нашу браћу, по вери и крви — у Војводини, кад све слободно Српство устаде, да им заштити: живот, част и имаће од нападајућих иноверних инородаца. А како је пак, српском срцу и души пријатно, кад сада, овом приликом, све Српство и све Словенство где га колико има, одјекну са протестима и сау-

чешћем Српству у Троједној Краљевини, осуђујући строгом осудом дивљачки вандализам хрватски, који се не бојаше Бога и не стиђаше просвећеног света, те око 20. августа тек. год. нападоше черкески, или, боље рећи, кинеско-боксерски на српски живот и имање, само зато, што се тамошњи источно-православни Срби не клањају „безгрешном“ римском човеку и његовој грешној злочестивој војсци — језуитима, који се вечито старају да бездушно стварају над каквим невиним народом „вартоломеевске ноћи и „сицилијске вечерње“.

Па, када је овако преко и неопходно потребно многобројним и од памтивека уједињеним народима негдашње старо рођачко познанство, то, колико и од каквог је животног питања за нас још малољудне и неуједињене, то старо познанство и блиско рођаштво с онима, који уживају слободу у хришћанској држави, о томе би било излишно и говорити. — Зато, једнако позивамо и братски Војвођане молимо: крајње је време приспело, да већ једанпут сами потражите духовну средину код нас, чиме би се учинила и нека олакшица слободној Шумадији, која се доста растегла разним хуманим установама и разним патриотским потпорама на све стране: где год види да људи потребују људске помоћи, како би нас та виша дуго очекивана братска пажња бар у неколико повратила и освежила од дуготрајне заморености, — а то што помоћи треба јесте вис.-дечански манастир, који постоји не-

далеко од српске Патријаршије у Пећи и у пределима за сада главних тамо политичких старосрпских престоница: Скопља и Призрена, који манастир обухвата све Српство у српским земљама, као ни један тако други у дугом низу крвавих векова, и то онако исто, као што и св. Јерусалим обухвата духовно све хришћанство, свију вера и народности у васељени.

Народу би се у оваквим случајевима још боље улило тврдо и непоколебиво уверење: да се јасно показују и за сјајнију будућност широм отварају лепша, сјајна и златна врата, и да су приспела одавно-очекивана радосна времена за све Српско Племо, и да је већ доста снажна и моћна велика народна идеја, која сада слободније и сталније спаја сав Српски Народ, који је злим удесом некад на више делова раскомадан. Једном речју, овом би се братском и штедром појавом у средини српских земаља јасније појавила и заједничка племенита мисао свега раскомаданог Српства и крепка душевна снага, којом Српство вековима располаже.

Говорити и писати о судбини вис. дечанског манастира, то је исто, што и писати повесницу Српског Народа за 500 година у најтежим временима, у центру српских земаља: на главној греди полуострва, између Јужног мора и Дунава. између Стамбола, Једрена, Солуна, Српског Хилендара на Атону и Сарајева, на ком се пространству у средини наше домовине вековима крв наших витешких предака лила и копча ломила Па, како данас већ нема

оних онаквих силних османских представника жедних хришћанске крви, нема против Право-славља оне из XVIII. века фанатичке хабзбурговке и њене сатанске војске — језуита; — то, сваку даљу антипатију за општу ствар и за овакве позиве, историја ће строго бележити а народ добро памтити и изрицати справедљиву осуду. Зато се ипак, браћа Војвођани позивају, а како их је Бог обдарио хришћанском слободом, просветом и материјалним средствима, — да нам помогну на прво време сада у ономе, зашта им се обраћамо, те да и они тако послуже овој својој старој домовини, и то не само материјалним средствима, већ пером и делом да послуже: слободи, народу и својој општој пространој отаџбини.

Држимо, да ће нас ова наша по природи најближа браћа лепо разумети, и ако су по положају места доста од нас удаљени, ипак ће нам притећи у помоћ, зато, да се не би на недогледну штету, губитак, страшни стид и срамоту свега Српског Народа, сада, у овим колико толико бољим временима, после шест за мало не пуних векова, угасила она св. ватра у св. Дечанима, коју је сам, као што мало пре поменусмо, Немањић VII. својим св. рукама заложиио, што је једини пример у свим деловима српских земаља: да ватра на Немањићском огњишту кроз толико векова остане неугасима и да и данас после толико векова светли!..

Оволико за сада е овим братским позивом; а е пуним природним правом имадосмо

овој својој најближој и од једног огњишта раздељеној браћи напоменути, која су за то и Богом и самом природом позвата: и као блиска браћа, и као људи и хришћани, и као родољуби — да се — као дугим низом векова страдајућим за човечанску слободу и хришћанство, православно веру и своју домовину, за задужбине — светиње својих праотаца и име српско — одазову онако, као што се одазивао брат брату по крви, вери и интересу, свуда под небесним сводом.

XIII.

Позив на општи рад и пожртвовање.

На послетку, све нас подједнако позива глас народни, да се свуда и у сваким приликама одазовемо опште-народним потребама. Па ето и сада овом приликом, прека је, неодложна и неопходна потреба, да се сваки од нас покаже достојним потомком својих великих, свесних и прослављених предака.

Не треба, а и не сме се за у будуће и ни у каквом случају пред млађим нараштајем водити рачун више о неком чудесном Вавилону, Ниневи, Финикији, Картагени и вођама: Ханибалу, Камбису, Индијском Пору и Великом Александру, него о манастиру Вис. Дечанима, српској Патријаршији у Пећи, старо-српским: краљевима, царевима, као и престоницама: Призрену, Скопљу и другима.

Ово напоменуемо зато, што се, на жалост и никад ненакладну нашу општу штету, у честим приликама јасно показало: да неки, тако рећи, тек само из читања знају (и то као од неке беде) или већим делом никако и не знају, да се је српска царевина пружала: од Јадранског, па до Црног и Јеђејског мора; од реке Марице до преко Дунава и Истрије, и до река: Мориша, Драве и Војуше, као и то: да су српски владоци из својих престоница, испод Шаре, са обала вардарско-ситничко-дримских, по средњевековном праву јачег, смело претендовали на васељенску круну, око које су се Исток и Запад борили и крвили око хиљаду година о томе: ко ће заповедати Истоком и Западом? и да се је Исток од надмоћнијих српских балканских владалаца из основа љуљао, а Запад пак, на тај, за њега изненадни и чудни нови појав, са страхом погледао на исход саме ствари на Балкану.

Не може се ни замислити: каква је и колико страшна одговорност за сувременике, и то, како пред садашњошћу, тако и пред будућношћу за овакву њихову смртоносну грешну немарност! — Зашто да наш нараштај зна далеко и далеко више о старим, још од пре 2000—3000 година упокојеним азијатским и мисирским државама, него што о нашој садашњости и пространству наше домовине, у свима границама, зна; као и о садржини: шта и данас у себи српског обухватају и имају те наше простране границе?!!

Крајње је већ време признати једанпут: да је са досадањим нашим, један за другог, немаром свака мера превршена, услед чега је главна ствар до опасности и доведена, исто овако, као што су: међусобно и дрско партизанство, нечасне клевете, злорад или и сувише слаби радови — довели општу ствар до прекомерног опасног врхунца.

Драги народе српски, строго одговорна пред садашњошћу и будућношћу интелигенцијо и господо српска, у чијој је руци судбина српског племена: тако вам српског млека, које вас је подигло и однеговало у благословеној српској земљи — не титрајте се и даље детињски са судбином народном и чашћу својом; не стварајте својим раздором и нерадом сами себи, а на радост злотвора наших, сигурну своју пропаст и коначни пораз; не заборављајте, тако вам Свемогући Бог у свима вашим родољубивим предузећима помагао: да овакве опасности, какве су сада испред самих наших врата, нашем опстанку прете: не заборављајте, како су наши родитељи и прародитељи: својим умом, челичним карактером, родољубљем и витешким грудима својим, у далеко и далеко горим и опаснијим околностима, вековима и стотинама пута отклањали сваку смртоносну опасност од српског племена, и сваку неприлику, која би на свагда обезнадежила наше племе за велику народну идеју и бољу народну будућност, одбијали. Народе српски, по природи својој племенити и одважни, угледај се,

велимо, на своје витешке претке и не заборављај на околност и време; не оклевајмо и даље у опште-народним предузећима; не спотичимо се на оваком важном предузећу онако, као оно кад неко гладан и изнемогао путује уз какву дугу планинску врлет.

Кад су нас овако, као што видимо, моћни непријатељи наше домовине, св. вере и задужбина наших предака, са све четири стране окружили, они су се противу наше даље судбине и сложили, па, ако само код нас и даље изобилује нерад и немар, као и до сада, онда они ће се још изближе споразумети: како ће и на који начин доћи на првом месту до св. Дечана, као центра српских земаља и других тамошњих народних задужбина, да би с тим добитком, на првом месту, тамошњи наш заоставици народ оставили без корена, као трску на песку, где би за себе створили непобедиве тврдиње, а после би без труда и даљих напора, из тих св. градова с триумфом доминирали над свима тамошњим нашим покрајинама, као безусловни господари нашег достојанства и наследства, које нам, као свом потомству, од пре 1.500 година на овамо па до сада оставише наши предци и освешташе својим просвећеним и витешким радом, својом крвљу и гробовима својим.

На послетку, при крају овог дела, ипак, с братском молбом још једанпут напомињемо свима српским синовима, из свију српских земаља: како одраслим и ученим, — који су историјом наше прошлости и фактима наше са-

дашњости научени, — тако и малима и простим: да смо сви подједнако позвани, да родољубиво подносимо све могуће жртве за св. веру и прадедовске задужбине, за владоца и пространу нашу домовину; јер, ако само не предупредимо нашим општим силама опасност над задужбинама наших праотаца, онда је јасна ствар, да је с тим на свагда, због нехата нашег, изгубљен центар српских земаља, услед чега ће из корена на свагда бити ишчупано срце Српском Племену.

Да, драги свесни родољуби, као год што је јарко сунце велика потреба за саму васељену: да је оживљава, исто је толико неопходан и потребан за Српство — ако оно хоће и жели славно бити — општи рад. Неоспорно је, да нам је заиста данас, више него икада, потребан озбиљан, тактичан и родољубиви рад, почем је време веома озбиљно и судбоносно по све Српство где га колико има; пуно је недогледне опасности и неизвесности и за најскорију будућност. Наш опште-народни *историјски задатак*, који нам је наша прошлост непрекидно пред очи износила и који нам садашњост посведневно износи. — јесте свети за нас, само ако хоћемо да га као родољуби разумемо.

Зато, као полувековни свештенослужилац св. олтара и као свагда верно-одани највишем опште-народном задатку. — сматрамо за најсветију обавезу, да и при самом свршетку

овога дела још једанпут ову поновну напомену учинимо :

Просвећени и родољубиви српски синови, прионимо укупно на општи и одсудни рад, докле имамо шта радити ; јер, често бива, да кад се нерадом изгуби година, онда оно се обично за читаво столеће посао уназади ; услед тога и утрустичимо свој до сада слаби рад : својим снажним мишицама, смелим оком, старо-српским челичним карактером, бистрим и светлим умом и братским удруженим српским срцима, — да остваримо своју вековну праведљиву тежњу и велику народну идеју — извршимо народно дело, коме ништа не може бити равно ; да извршимо дело по наше племе способно и добротворно, за које ће, све оне у свом племену : бесмртне, неуморне, узвишене, племените, свесне, будне, опрезне, постојане и сталне раднике на својој стражи, — и најдаље потомство вековима благосиљати и с колена на колена славу и споменике им приносити.

XIV.

Поправимо досадашњу неисправност ; не жалимо ни једне жртве за св. Дечане.

Веома је скромно потраживање вис.-дечанског манастира од Српског Народа, јер су посве ништавне жртве према самој важности и тежини саме ствари за општу овакву ствар.

Као што мало пре помену смо, вис. дечански манастир у почетку тек. године био је дужан преко 300.000 гроша ; но, усталаштвом тамошњег народа — просветног призренског одбора — као и пожртвовањем витешких Шумадинаца, тај је дуг већим делом исплаћен и повраћено је Дечанима заложено имање, као и друге драгоцености. (Но, на жалост, Албанези су сада понова опсели манастир Вис. Дечане и траже неку суму новаца да им се плати за неку крвнину, који су се близу манастира са војводом дечанском — бранећи овај посетице — међусобно сами поубијали).

Сада да се не би Дечани и даље задуживали и манастир до пропасти доводио, као што је сада био доведен до крајње ивице пропасти, треба да се жртвује једном за свагда не мање од 200.000 динара за какво сигурно непокретно имање, које би доносило известан годишњи приход манастиру, чиме би се манастир избавио даљих дугова и опасних потреса и чиме би се осигурао опстанак овој опште-народној имовини, од које је с колена на колена долазила неисцрпна морална народна снага.

Ми смо у овоме делу доведе свестрано о овоме напомињали, и сва је тежина ове књижице за једно овакво поменуто имање — капитал, а сада народу и у опште пред садашњошћу и будућношћу одговорним, увиђавним патриотама и онима, који управљају судбином Срп. Племена, велимо : Бог и душа им !

Оставити, пак, да ово овако несносно опа-

сно стање старих српских задужбина и даље траје: *значило* би, напуштати најбитније интересе нашег племена; *значило* би допустити да бескорисна и убитачна партизанска неслога, неразумевање саме своје ствари, нерад и нехат руше све оно, што је у неуједињеним пределима још најглавнија основа за целокупни државни и друштвени — опште-народни — живот; *значило* би, не водити никаквог рачуна о главном основу за будућност и целокупност свога племена, — једном речју, оставити овако на ризик и даље у неизвесности и крајњој опасности манастир Вис. Дечане и друге тамошње задужбине и светиње; — *значило* би, изрећи српској бољој и сјајнијој будућности смртну пресуду.

Време је неодложна потреба. *Време* је новац, којим се све може постићи. *Време* је најдрагоценије благо; а ми смо то опште човечанско благо, већим делом нашом међусобном, бесмисленом и горопадном лармом, претварали у маглу и дим, прах и пепео, те смо, услед тога, чак и у својој сопственој, по природи богатој, слободној кући дошли до веома жалосног материјалног стања; док, на против, наши суседи с једне стране, као свесни свог народног позива, ни једне жртве не жалише, да оно време, које ми до сада багателасасмо, употребе на своју темељнију самосталност, умножавајући своје више свештенство, те тиме одузимају задужбине наших праотаца и читаве пределе наших предака; а други, пак, та-

кође иноверци и инородци, с друге стране, утврђујући и умножавајући у средини наших земаља своје пропаганде, које ће уз помоћ путујућих за њима бајонета гледати, да заузму све оно што је наше, и да истисну наш елемент са нашег прадедовског огњишта.

XV.

Општи је народни интерес, да се установи један главни одбор, који ће се старати за опстанак и осигурање Високих Дечана.

Да нас не би и даље у будуће са свим прегазило и смрвило време, са отпадањем и коначним пропадањем наших задужбина и средишта још неуједињене наше домовине, — држимо да је још једини пут и начин, да се, ако ће бити и у времену 11. часа за ову целу установи један општи и главни стални одбор у Београду, и то од наших грађана, који су у свима погледима са својим имањем и материјалним стањем са свим независни и осигурани, и којима се не би имало шта примећавати ни у њих подозревати, како од нас самих домаћих, тако ни с поља — са стране. Но, тај би одбор био и сувише од малог значаја, када не би у њему било чланова и из свију делова наше домовине; зато, у овом одбору треба да буде чланова и радника ако не више, а оно бар по два члана из: Новог-Сада, Цетиња, Сарајева, Задра и Скопља; а већ у Призрену

постоји просветни одбор, који је и примио на себе дужност: да се Дечани ослободе дуга, у чему је доста и успео помоћу основаног за исту жељ у Београду одбора

Овом општем главном *и* хуманом одбору, Српски Народ треба да даде помоћу добровољних прилога доста материјалних средстава; а, нека у Краљевини Србији буде још само један гвоздени мост мање, за који се, док се подигне обично утроши од 150—200.000 динара, па ће на прво време од тога извора довољно бити средстава: да се све оно што је било на пропаст, у неколико поврати и поправи.

Овај овакав уређени одбор, са оваквим средствима, треба назвати „*матриотско-хумани добротворни одбор*“, као што му и јесте таква жељ.

Овоме одбору треба да буде најсветији задатак, да искључиво води бригу за одржање у добром стању народних светиња и задужбина изван својих слободних граница, које одржаше и одржавају у још моћној снази будну народну свест; а нарочито о Дечанима, о којима је говор, и св. Хилендару, на самом крају југоисточних српских земаља, одакле је први пут у пуној мери са светитељем Савом обасјало евангелско сунце Христове правде и истине све делове српских земаља на Полуострву Балканском, — те да посетиоци без разлике вере и народности, по старом обичају, нађу тамо слободно и бесплатно становање и залагај хлеба, као што и постоји тврдо уверење и предање код Албанеза, да је св. Краљ Дечански, кад

је манастир подигао, наредио: да сваког дана у години најмање сто људи мора се нахранити у манастиру, што је до скоро и у нашим данима бивало; па се може рећи, да је тај хлеб — храна до сада и сачувао манастир Дечане у целости. Но, кад се то због немаштине у доцнијем времену укратило, од онда су и отпочети напади на ову задужбину.

Оваквом би се неполитичком добротворном одбору сваки с хвалом тамо одазивао, јер је факт, да су, како власти, тако и саме тамошње поглавице, свагда бивале на руци онима, који су се старали и доносили прилоге за манастир и такве су људе сматрали као: побожне, поштене, верне и покорне и Богу и цару. Да све овако буде, има могућности у толико више, када је другим људима дозвољено и подноси им част и образ да у престоници имају разбојнички одбор, снабдевен огромним средствима и смртоносним оружјем, са задатком, да свакога оног, који није с њима — ниште, — и то, пре ће ваљда овај хумани одбор без ичије замерке моћи имати место у српској престоници, коме је искључиво добротворна жељ: да одржава *вакаве* — светиње — задужбине, где се од дуже векова слави Бог, поштује владалац, проповеда човечност, св. вера, правда и братство, и где сваки посетилац нађе склониште препитање и духовну утеху.

Овај је предузети посао колико тежак, толико исто и важан, велики, утешан и радостан; јер у овом оваквом предузећу с пуном

вером у Бога гледамо свој велики, напредни, национални и културни задатак: гледамо за у будуће своју: велику, моћну и уједињену отаџбину.

Код свесног народа све се уклања пред народном самосталношћу; лични интереси падају пред опшћима; свагда се животи појединца радо жртвује за срећу отаџбине. Кад је у питању народна част и образ отаџбине, свака зато жртва, па ма каква она била, постаје пријатна, радосна и весела.

Ово догде написамо онако, као што смо опажали као Србин и свештенослужилац св. олтара да треба написати у корист опште-народне ствари; и не ћемо сада после овога казати: „написах и душу спасох“. но, сматрамо себе за првог и највећег дужника: да о овоме овако и до краја свога живота једнако мислимо, пишемо, покрећемо, објашњавамо и својим slabим силама по могућности сами непосредно радимо.

1. октобра 1902. год.
у манастиру Жичи.

Епископ жички
Сава Дечанац.

САДРЖАЈ

	СТРАНА
I. Поглед на нашу благословену домовину	3
II. О значају српских манастира у опште, а нарочито о манастиру Вис. Дечанима, на Полуострву Балканском, за целокупно Српство, Православље и Словенство	5
III. Ретка лепота манастира Високих Дечана и св. дужности братства дечанског	9
IV. Дечанско братство као заштитници и просветитељи народни	14
V. Високи Дечани остају у новијем времену све више усамљени и без материјалних средстава за опстанак	20
VI. Садашња непокретна имовина манастира Високих Дечана	29
VII. Наша далека прошлост, скорашњост и садашњост, које тесну везу имају са страдањем и пропадањем, или подизањем и неговањем старина, светиња и задужбина наших предака	31
VIII. Наша садашњост	37
IX. Важност слободе и напомена првацима	43
X. Царски фермани понајбоље објашњавају у каквим се опасностима Дечани налазили	46
XI. Ко даје милостињу, Богу позајмљује	54
XII. Свему Српском Племену, а нарочито најближој браћи на северном делу Срп. Земаља у ћесаревој царевини о помоћи Дечанима	61

II

- XIII. Позив на општи рад и пожртвовање 81
- XIV. Поправимо досадашњу неисправност; не жалимо
не једне жртве за св. Дечане 86
- XV. Општи је народни интерес, да се установи један
главни одбор, који ће се старати за опстанак и осигурање
Високих Дечана 89

